

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמן

רעיונות וקישורים בדרוש
על חג הסוכות

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

להאזנה בידיש :

טל. 03-3068787 שלוחה 4/3

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepetrotheamal@gmail.com

הסוכות כנגד ענני כבוד שהיו בזכות
 אהרן שהיה משים שלום בין אדם לחבירו
**בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים וגו', לְמַעַן
 יֵדְעוּ דִּרְתִּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
 מִצְרָיִם** (ויקרא כג. מב-מג).

במסכת סוכה (יא ע"ב) כי בסוכות הושבתי
 את בני ישראל, ענני כבוד היו, והם היו
 בזכות אהרן וכדרכי יוסי ברבי יהודה (תענית ט'
 ע"א) עמוד ענן בזכות אהרן וכו' מת אהרן
 נסתלקו ענני כבוד, ובמסכת סנהדרין (י'
 ע"ב) והיה אהרן אוהב שלום ורודף שלום
 ומשים שלום בין אדם לחבירו. וכעת
 למען ידעו דורותיכם כי בסוכות שהם
 ענני כבוד שהיו בזכות אהרן שהיה אוהב
 שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם
 לחבירו, שם הושבתי את בני ישראל,
 לכן תשבּו בסוכות. הישיבה בסוכה
 מתקיימת כשאנשים אחים וריעים יושבים
 יחד בלגימה המקרבת את הלבבות. כן
 מצות ארבעה מינים שבחג הסוכות
 מאגדת בין כל סוגי האנשים, וכבמדרש
 (ויקרא רבה פרשה ל"ב) פְּרִי עֵץ הָדָר אֱלוֹי יִשְׂרָאֵל
 שֵׁישׁ בָּהֶם תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כֶּפֶת
 תְּמָרִים אֱלוֹי יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ בָּהֶם תּוֹרָה וְאֵין
 בָּהֶם מַעֲשִׂים טוֹבִים, עֹנַף עֵץ עֵבֶת אֱלוֹי
 יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ בָּהֶם מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאֵין
 בָּהֶם תּוֹרָה, עֶרְבֵי נָחַל אֱלוֹי יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ
 בָּהֶם לֹא תּוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים, אָמַר
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְשְׁרוּ כָלֶם אֶגְדָּה אַחַת
 וְהָן מְכַפְּרִין אֱלוֹי עַל אֱלוֹי.

עוד מעניין האחדות בסוכות. על הפסוק
 וַיִּשְׁמַע הַכֶּנַּעֲנִי מִלֶּךְ עָרֹד (במדבר כא. א)
 אֵינִי בַחֲזוֹל (ראש השנה ג' ע"א) מה שמועה

שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני
 כבוד וכסבור ניתנה רשות להלחם
 בישראל והיינו דכתיב וַיֵּרָאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי
 גִּזַּע אֶהְרֹן (במדבר כ. כט) ואמר רבי אבהו אל
 תקרי וַיֵּרָאוּ אלא וַיֵּרָאוּ. ובימי קדוש
 ישראל מרוזין זי"ע היה מלומד אחד מן
 הערלים שהשתלם גם בתנ"ך ובמפרשים
 וכששמע אודות הסבא קדישא אמר
 לילך אליו לעמוד על טיבו, כשבא לפניו
 שאל איזה קשר מיוחד היה לאהרן הכהן
 עם העננים עד דהא בהא תליא, ועוד
 שאל במה זכו עננים אלו לתואר כה
 מכובד להיותם נקראים ענני הכבוד,
 והשיבו הסבא קדישא לפי שאמרו חכמי
 המחקר אשר מגוף האדם עולים תמיד
 אדים דקים מנקבי החוטם ומהבל פיו,
 והיה אם אוהבים יתחברו להיות ביחד,
 אז האדים של שניהם יתערבו ויתלכדו
 יחדיו, אבל אם שני בני אדם שאינם
 אוהבים יתחברו למקום אחד, אז אדיהם
 לא יתלכדו לעלות יחד, אלא של כל
 אחד ואחד יעלה לעצמו, והנה אהרן
 שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומשים
 שלום בין אדם לחבירו היה ממשיך
 אהבה ואחוה בין כל ישראל בבחינת
 כאיש אחד בלב אחד וממילא האדים
 של כל ישראל התערבו והתלכדו יחדיו
 ומהם נתהוו העננים, וכיון שאין לך כבוד
 גדול ממה ששישים ריבוא אנשים חיים
 באחדות, לכן שמם של אותם עננים נאה
 להם להיותם נקראים ענני הכבוד, אבל
 כשמת אהרן ופסקה אותה אהבה גדולה
 ביניהם, ממילא נסתלקו ענני הכבוד, כך
 השיבו הסבא קדישא מרוזין (ואת אשר גם
 אדמו"ר הזקן מסאדיגורה לחבר הפרלמנט האנגלי מחסידי

אומות העולם סיד להדינן כשבא לשוחח עמו אחדות התישבות יהודית בארץ הקדש. וכיון אשר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו והם היו בזכות אהרן, ממילא זהו כל האֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכֹּת (ויקרא כג. מב) מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת (סוכה כז ע"ב) כלומר באחדות כולם יחד באהבה ואחוה ושלום וריעות.

הרחמן הוא יקים לנו אפילו

בחול המועד את סוכת דוד הנופלת

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֻכַּת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת (מברכת המזון).

ונאמר בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת סֻכַּת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת וְגִדְרָתִי אֶת פְּרִצִּיהֶן וְהִרְסֵתִיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ בְּיָמֵי עוֹלָם (עמס ט. יא), ובמצודת דוד אקים ר"ל אחזיר המלוכה לבית דוד אשר נפלה והושפלה בימי הגולה, והריסותיו מה שהיה הריסה במלכות בית דוד כל ימי הגולה שלא מלכו כלל, הנה אז אקים אותה ואבננה להיות בנוי ומתוקן כימי עולם, ר"ל כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו. ב' פעמים אקים בפסוק, ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת והריסותיו אקים ובניתיה. נראה לפי שברש"י על הפסוק וְהִנֵּה קָמָה אֶלְמָתִי וְגַם נִצְבָּה (בראשית לג. ז), קמה אלומתי נזקפה, וגם נצבה לעמוד על עומדה בזקיפה. ומעין הפירוש בדתנו רבנן (ברכות נח ע"ב) הוואה קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכן בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין ועתיד להקימכם בדין, מר בריה דרבינא מסיים בה משמיה דרב

נחמן ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם, ברוך מחיה המתים. עתיד להקימכם היינו להעמיד אתכם, ועתיד להחיותכם היינו לתת בכם חיות, ולקיים אתכם היינו להשאירכם ולהיותכם קיימים במעמדכם ובחיותכם זה, ממילא מר בריה דרבינא אחרי שגם אמר ועתיד להקימכם בדין, מוסיף ומסיים בה והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם. כן במשלח את השעיר לעזאזל שאמרו (וימא עא ע"א) אתי משלח למחרת יום הכיפורים וכו' מצאו לכהן גדול בביתו אומר לו מחיה חיים עשינו שליחותו, אמר רבה כי מיפטרי רבנן מהדדי בפומבדיתא אמרי הכי, מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתוקנין, ע"כ. מחיה חיים הוא הקב"ה, אחרי שהוא מקימך לחיים, הוא גם יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתוקנין. כן ביום ההוא אקים את סוכת דוד מהיות נופלת, והריסותיו אקים להיות נצבה ובנויה כימי עולם.

ומה שסוכת דוד נקראת הנופלת, אפשר בדרוש לפי דתניא (סוכה כז ע"א וע"ב) רבי אליעזר אומר וכו' ואין עושין סוכה בחולו של מועד (מי שלא ישב בסוכה יום טוב הראשון) וחכמים אומרים וכו' ועושין סוכה בחולו של מועד ושזין שאם נפלה שחזור ובונה בחולו של מועד, מאי טעמא דרבי אליעזר, אמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים (דברים טז. יג), עשה סוכה הראויה לשבעה וכו', ושזין שאם נפלה שחזור ובונה אותה בחולו של מועד פשיטא, מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה, קא משמע לן. ממילא הרחמן הוא יקים לנו

את סוכת דוד הנופלת, כי אם היא סוכתו הנופלת, אז כולי עלמא שוין שאותה סוכה שנפלה היא סוכת דוד ולא אחריתי היא וחוזר ובונה אותה אף בחולו של מועד שנוכה במהרה בימינו.

כשבמהרה בימינו אלקים יהיה
נודע ביהודה, יהיה השם שלם

במדרש (בראשית רבה פרשה נו י) אָמַר רַבִּי בְּרַכִּיָּה בְּשֵׁם רַבִּי חֵלְבֹו עַד שֶׁהוּא שָׁלֵם עָשָׂה לוֹ הַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא סֶכֶה וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בְשָׁלֹם סוּכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן (תהלים עו. ג), וְזֶה הָיָה אוֹמֵר, יְהִי רְצוֹן שְׁאֵרָאָה בְּכַנֵּיז בֵּיתִי.

זה המדרש נאמר על ירושלים. הנה בפתחת מסכת סוכה כתב החשק שלמה אודות מה שבתלמוד בבלי וירושלמי ורב אלפס והרא"ש נדפס סוכה מלא בוא"ז הגם שכל סכה שבתנ"ך חסר כתיב, והביא מפרי עץ חיים (פרק ד' שער חג הסוכות) ועוד ספרי מקובלים אשר סופה בגימטריא צ"א כמנין ב' שמות הוי' אדנ"י, ותמה כנ"ל שהרי בכל התנ"ך סכה חסר, וכתב שיגע ומצא שדבר ה' אמת בפיהם, שבספר תהלים נאמר ויהי בשלם סוכו הרי סוכה מלא כי הוא"ו הראשון הוא מתיבת סוכה, וכתב על דרך רמז כיון שבעולם הזה אין השם שלם לכן מרומז בסכה חסר, אבל לעתיד לבא שיתמלא השם, יהיה סוכה מלא והיינו ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, כלומר שסוכו יהיה סוכה מלא כשיהיה מעונתו בציון שיהיה השם שלם והכסא שלם והקב"ה יפרוש עלינו סוכת שלומו במהרה בימינו.

ואחר דבריו המופלאים של בעל חשק שלמה, הנה אפשר להשלים בכפתור ופרת. שהפסוקים בתהלים כך הם, נִוְדַע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ וַיְהִי בְשָׁלֹם סוּכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן (תהלים עו. ג-ב), כלומר שלעתיד לבא במהרה בימינו כאשר נודע ביהודה אלקים שידע כל פעול כי אתה פעלתו, אז יהיה בישראל גדול שמו בשלימותו, וכיון שויהי בשלם שהשם יהיה שלם, אז סוכו יהיה סוכה מלא ומעונתו בציון במהרה בימינו אמן.

וסוכה תהיה לצל יומם שמעת תרתי,

סוכת חג בעולם הזה וסוכה לימות המשיח על המשנה (סוכה ב' ע"א) סוּכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אָמָה פְּסוּלָה אָמְרוּ בגמרא מנא הני מילי וכו', רבי זירא אמר מהכא וְסֶכֶה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֶרֶב (ישעיה ד. ח), עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות. ובטעם שרבה ורבא האומרים בגמרא סברות אחרות ולא כרבי זירא, אמרו בהמשך הגמרא (סוכה ב' ע"ב) שווסוכה תהיה לצל יומם לימות המשיח הוא דכתיב, ורבי זירא אם כן לימא קרא וחופה תהיה לצל יומם, מאי וסוכה תהיה לצל יומם, שמעת מינה תרתי. נראה לפי שכשהנביא מדבר מימות המשיח נאמר לעיל מינה וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוּן הָרַ צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהָ עֶזְרָא וְעֶשֶׂן וְנִגָּה אֵשׁ לְהִבָּה לִילָה כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה, וְסֶכֶה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֶרֶב וגו' (ישעיה ד. ה-ה), על כל כבוד חופה פי' במצודת דוד שכל אלה יהיו לחופף עליהם להגן מן האומות. ואם בפסוק שלאחריו נכתב בשינוי שנקט בלשון

סוכה לסוכך, שמעת מינה תרתני, הא דלימות המשיח והא דסוכת החג לצל עד כ' אמה. והנה סכה חסר רומז לעולם הזה שאין השם שלם, ואילו סוכה מלא רומז לעתיד לבא כשהשם יהיה שלם כנ"ל. וסכה תהיה לצל יומם, וסכה חסר כתיב, ומאי וסכה תהיה לצל יומם, שמעת מינה תרתני, סָכָה חסר ילמד לסוכת החג בעולם הזה שאין השם שלם, וְסָכָה עם וא"ו החיבור שבראש התיבה בגימטריא ב' השמות הוי' אדנ"י ירמז לעתיד לבא.

משה רבינו אבי שוכו שעל ידי שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים נעשה הקב"ה לישראל כסוכה מלא בגימטריא הוי' אדנ"י

ובמסכת מגילה (יג ע"א) רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי, כל דברך אחד הם ואנו יודעין לדורשן, וְאֶשְׁתוּ הִיהֶדְיָה יִלְדָה אֶת יִרְדְּ אָבִי גְדוֹר וְאֶת חֶבֶר אָבִי שׁוֹכֹ (דברי הימים א' ד. יח) וכו', ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד שירד להם לישראל מן בימיו וכו', חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים, סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה וכו'. לפי ואחר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים, נקרא אבי שוכו, כי על ידי שהוא היה המחברן לאביהן שבשמים, נעשה הוא משה רבינו כסוכה לישראל לפי ביאור המהרש"א בח"א שם להגן עליהם בתפילתו מן הפרענות במעשה העגל ובמרגלים. ובדרך אפשר לפי היוצא מדברי חשק שלמה הנ"ל, חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים, ונקרא אבי שוכו, לפי שעל ידי שחיברן כנ"ל, הקב"ה נעשה להם לישראל כסוכה במילוי שמו יתברך. עוד בענין עיין מה שכתבנו על הגמרא מגילה שם.

יחדשהו הקב"ה עלינו וכו' ונאמר אָמֵן בגימטריא הוי' אדנ"י ובשבת התחזקות בעיר מודיעין עילית עת ברכת חודש סיון תשס"ו עלה ברעיון, יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל עמו יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וכו' וְלִגְאֻלָּה קְרוֹבָה וְנֶאֱמַר אָמֵן, לגאולה קרובה שאז יהיה השם מלא ושנאמר אָמֵן שהוא בגימטריא צ"א כמנין ב' שמות הוי' אדנ"י במילואם במהרה בימינו.

מעשה ידי אמן מעשה ידי אומנותו של הקב"ה ובענין ב' השמות בגימטריא אָמֵן, הנה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן (סוכה מט ע"א) שיתין מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר חֲמוּקֵי יְרִכֵּךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֵן (שיר השירים ג. ב) וכו', מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה. אָמֵן בגימטריא צ"א כמנין ב' שמות הוי' אדנ"י, והיינו מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה.

ונצעק אל ה' וישמע קולנו וישלח מִלְאָךְ בגימטריא הוי' אדנ"י

ובאמירת השיעור בפסוק וְנִצְעַק אֶל ה' וְיִשְׁמַע קוֹלֵנוּ וְיִשְׁלַח מִלְאָךְ וְיִצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם (במדבר כ. טז) כשנשאלנו למה נוסף תיבות וישלח מלאך ומה היה חסר המקרא אילו היה נאמר ונצעק אל ה' וישמע קולנו ויוציאו ממצרים, נפק מפומי כי מִלְאָךְ בגימטריא צ"א כמנין ב' שמות הוי' אדנ"י.

ארבעה מינים שבלולב הרומזים לארבעה סוגי בני אדם בדמיון ארבע מידות שבהולכי לבית המדרש במדרש (ויקרא רבה פרשה ל' יב) פְּרִי עֵץ הָדָר (ויקרא כג. מ) אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, מִה אֶתְרוּגָּה זֶה יֵשׁ

רשע, כי ההולך ואינו עושה זהו הכפות תמרים שיש בו טעם הוא תורה ואין בו ריח היינו מעשים טובים, העושה ואינו הולך זהו הענף עץ עבות שיש בו ריח זה המעשים טובים ואין בו טעם היינו תורה, ההולך ועושה זהו האתרוג שיש בו טעם היינו תורה ויש בו ריח היינו מעשים טובים, לא הולך ולא עושה זהו הערבי נחל שאין בו לא טעם היינו תורה ולא ריח היינו מעשים טובים, וברבינו יונה באבות הולך ואינו עושה אין הכוונה שאינו עושה כלל ממה ששמע בבית המדרש, כי אף הנמנע מעשיית המצוות רשע גמור הוא אף שאינו עושה עבירות, אך הכוונה שאינו מחזר אחריהן לעשותן, וכשיבוא לידו עושה אותם על מקרה. ואחר דברי רבינו יונה מיושב מהו בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, כלומר לא שאין בהם מעשים טובים כלל, אלא הכוונה שאין מחזרים אחר מעשים טובים להיותם כמו האתרוג שעם התורה שבו הוא גם מחזר אחר מעשים טובים לעשותם.

וממילא יתבאר היטב גם מה שזה שאינו הולך ואינו עושה נכלל בארבע מידות שבהולכי בית המדרש אף שאינו לא בשכר הליכה ולא בשכר עשיה. כיון שאמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, ממילא גם הערבה היינו זה שאינו הולך ואינו עושה שאין בו לא טעם היינו תורה ולא ריח היינו מעשים טובים, גם הוא נכלל בארבע מידות שבהולכי בית המדרש, כיון שיש אחדות והן מכפרין אלו על אלו.

בו טעם ויש בו ריח כף ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפת תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כף ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדם יש בו ריח ואין בו טעם כף ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כף ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו.

הנה כמו הדס שיש בו ריח ואין בו טעם כן יש בני אדם שיש בהם מעשים טובים כי זה בטבעם, אך תורה אין בהם כי הם לא זכו להיות גדלים בין ברכי תלמידי חכמים. אך לא נראה שיש בני אדם שיש בהם תורה בדמיון לכפות תמרים שיש בו טעם, אך מעשים טובים לא יהיה בהם. כי איך ייתכן שמי שלמד תורה לא יודמן לו מעשים טובים לעשותם.

אך אם נתבונן נוכל לומר שהארבעה מינים שבלולב מקבילים לארבע מידות שבהולכי לבית המדרש. דתנן (אבות פרק ה' משנה יד) ארבע מידות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו, עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו, הולך ועושה חסיד, לא הולך ולא עושה

בדיקת ובחינת ארבעת מיני הלולב

במדרש (ויקרא רבה פרשה ל' יב) פרי עין הדר (ויקרא כג. מ) אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כד ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפת תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כד ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עין עבת אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כד ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כד ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגדה אחת והן מכפרין אלו על אלו.

כשנעבור בשוק ארבעת המינים ונבחון באיזה מהן בני האדם בוחנים ומעיינים יותר, נראה שזה במין האתרוג אלו הם הצדיקים שיש בהם טעם וריח תורה ומעשים טובים. ולפי שהקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה (יבמות קכא ע"ב ובבא קמא נ' ע"א דכתיב בתהלים נ. ג, וסביביו נשערה מאד) כן הם נבחנים גם בהאתרוג. הקב"ה מדקדק עמהם יתבאר לפי דאמר רבא (עבודה זרה סב ע"ב) הא דחמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית, שכן שביעית כלומר דקדוש בקדושת שביעית, ודקא קשיא לך הא דהאומר לפועל הילך דינר זה ולקוט לי ירק היום שכרו מותר, פועל המלקט פירות דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן ששכרו יהיה נתפס בקדושת שביעית, חמרין הנושאים

פירות שביעית דנפיש אגריהו, קנסו רבנן בהו. ממילא מה רב טיבך אשר צפנת ליראך (תהלים לא. כ), הצדיקים דנפיש אגריהו לעתיד לבא, לפי רוב שכרם הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה, כן בחינת ובדיקת האתרוג היא מדוקדקת ביותר, שהפיטם לא יהיה חסר חלילה ושחיצוניות האתרוג יהיה יותר נקי ללא רבב, ואף תוכו חשוב לידע אם אינו מורכב. המין השני לו בבחינה ובדיקה הוא מין הלולב אלו שיש בהם טעם הוא תורה, שצריך שלא יהיה מעוקם ומסולף בדעותיו שלא יאמר על טמא טהור ועל טהור טמא וכו', וזהו שמין הלולב נבחן היטב אם הוא ישר ושלם בראשו כדין. שלישי לו הוא ההדס ענף עין עבות אלו שיש בהם ריח הוא מעשים טובים. ההדס בעלים היפים והירוקים שלו נבחן ביופיו שילושו ושליומו. ואחרון להם הם הערבי נחל אלו שאין בהם לא טעם ולא ריח לא תורה ולא מעשים טובים, בחינתם היא האם הם אכן ממין הערבה ולא מין אחר מזויף, כי ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא (מסנהדרין מד ע"א). הערבות נבחנים אם אין ראשם קטוע חלילה, כי פסיק רישיה ולא ימות (בתמיה), והעיקר שהוא עדיין בר ישראל.

טעם וריח שבאתרוג מחשיבו עד

שנפגם על ידי משמוש שאינו של מצוה

ואם דיברנו מחשיבות מין האתרוג, אדהכי הנה במסכת ראש השנה (טו ע"א) מאי שנא התם (סוכה יב ע"א וע"ב, ליקט דק ערב ראש השנה עד שלא תבוא השמש חזר וליקט משתבוא השמש) דקתני אם היתה שניה נכנסת לשלישית, ומאי שנא הכא (סוכה יד ע"ב, ליקט אתרוג ערב ט"ז בשבט עד שלא תבוא השמש חזר וליקט משתבוא השמש) דקתני

כשמדבר אל כלל ישראל
ואמר ואמר נא ישראל, ונענע
יִנְעֲנַע בְּשִׁעָה שְׁמִיכֶרֶךְ וְכֵן יִנְעֲנַע בְּחֹדוֹ
לֵה' פַּעַם אַחַת, וּמִנְעֲנָעִים בְּכָל חֹדוֹ
שִׁיאֲמָרוּ וכו', וברמ"א וַיֵּשׁ אֲזַמְּרִים
שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבֹר מִנְעֲנַע גַּם בֵּן פְּשִׁיאֲמָר
יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל כֹּה אָבָל לֹא בִיאֲמָרוּ
נָא, וְכֵן נִחְגֹּר (ש"ע א"ח סימן תרנא סעיף ח).

ובמשנה ברורה אבל ביאמרו נא בית
אהרן ויאמרו נא יראי ה' לא מנענע,
דכשאומר יאמר נא ישראל הוא כמו
הזכרה לציבור שיאמרו הודו, על כן
מנענע עמהם, מה שאין בן ביאמרו נא
שואין מדבר על כלל ישראל, ע"כ. והנה
עצם נטילת ארבעת המינים ונענוען הוא
דוקא באחדותם של כל ישראל,
וכבמדרש (ויקרא רבה פרשה ל' יב) פְּרִי עֵץ הָדָר
אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ בָּהֶם בָּהֶם תֹּרֶה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּפַת תִּמְרִים אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל
שִׁישׁ בָּהֶם תֹּרֶה וְאֵין בָּהֶם מַעֲשִׂים טוֹבִים,
עֲנַף עֵץ עֶבֶת אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ בָּהֶם
מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאֵין בָּהֶם תֹּרֶה, עֲרֵבִי נָחַל
אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ בָּהֶם לֹא תֹרֶה וְלֹא
מַעֲשִׂים טוֹבִים, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
יִקְשְׁרוּ כָלֶם אֶגְדָּה אַחַת וְהֵן מְכַפְּרִין אֱלוֹ
עַל אֱלוֹ. ממילא רק כשמדבר אל כלל
ישראל יאמר נא ישראל, אז הוא מנענע,
לא כשמדבר רק אל בית אהרן או אל
יראי ה' שאז אין מנענע.

מנענע על פי האר"י הקדוש ובדרך ימין
יְקִיף דָּרֶךְ יָמִין בְּנִעְנָעוֹ, מִזְרַח דְּרוֹם
מַעֲרֵב צָפוֹן (ש"ע א"ח סימן תרנא סעיף י).

אם היתה שלישית נכנסת לרביעית,
מילתא אגב אורחיה קא משמע לן
דאתרוג קשיא ליה ידא (קשה לעין האתרוג דים
ממשמשות בו) ואידי דממשמשי ביה כולי
עלמא בשביעית לא טעין פרי עד תלת
שנין. ובמי השילוח להרה"ק מאיזביצא
כתב כיון שמצות אתרוג היא בלקיחה
שנאמר וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי
עֵץ הָדָר (ויקרא כג ט) לכן לקיחה שאינה של
מצוה קשה היא לו. ולכאורה מצות
ולקחתם קאי על הפרי ואילו באתרוג
דקשיא ליה ידא מדבר מהאילן עצמו
שהרי לא טעין פרי. ואף שאין מקשין על
הדרוש, אך נראה להאיר דעדיין אי נימא
שאתרוג קשיא ליה ידא דהוה לקיחה
שאינה של מצוה ונאמר ולקחתם לקיחה
של מצוה, והרי ולקחתם לכם ביום
הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף
עץ עבות וערבי נחל, לקיחה של מצוה
הרי יש גם בכפת תמרים וענף עץ עבת
וערבי נחל ובאלה לא אמרו שהמישמוש
ישפיע, ונראה פשוט כי מצות הלקיחה
בהם הוא לקיחת העץ עצמו, מה שאין כן
באתרוג שמצות הלקיחה הוא בפרי,
ואפשר לפי שאתרוג יש בו טעם ויש בו
ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש
בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, על כן
הוא נחשב מאד, ולפי שהקב"ה מדקדק
עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קבא ע"ב
ובבא קמא נ' ע"א) דכתיב וְסִבִּיבּוֹ נִשְׁעָרָה מֵאֵד
(תהלים ג א) על כן מפאת חשיבותו הוא נפגם
על ידי משימוש שאינו של מצוה, מה
שאיין כן שאר מינים שיש בהם או טעם או
ריח או לא זה ולא זה ואין הם נחשבים
כהאתרוג, לכן אין נפגמים.

בשער הכוונות להאריז"ל (דרוש ה' מדרושי חג הסוכות) הנה סדר הנענועים וכו', והם תחילה דרום בחסד, אחר כך צפון בגבורה, אחר כך מזרח בתפארת, אחר כך מעלה בנצח, אחר כך מטה בהוד וכו', אחר כך מערב ביסוד וכו'. ודאמר מר כל פניות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין (זמא מה ע"א וחבים סב ע"ב), הנה יש בצדיקים שמנענעים לדרום ואחר כך פונים לימין לצפון דרך מערב, ושוב פונים לימין למזרח ושם מנענעים גם מעלה ומטה, ושוב פונים לימין למערב ומנענעים, ושוב לימין למזרח ומסיים. הרי מנענע על פי האר"י וגם מקיף דרך ימין בנענועו.

מתחילה עושה את הדפנות ואחר כך את הסכך במסכת סוכה (ט ע"ב) **הַעֲשֵׂה סִכָּתוֹ כְּמִין צִרְיָה אוֹ שְׁסֻמְכָה לְכוֹתֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל מִפְּנֵי שְׂאִין לָהּ גַּג.**

זה לשון רש"י, שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל, דאיהל משופע לאו איהל הוא אלא אם כן יש בו טפח זקוף וכו'. הרי מרש"י משמע דלא ידעינן אי גג ליכא אי כותל ליכא, ומה שאמר רבי אליעזר מפני שאין לה גג דמשמע דכותל לרבי אליעזר איכא ורק גג ליכא. כי אכן בסוכה כמין צריף או שסמכה לכותל שאין ניכר מהו גג ומהו כותל, הרי גג אין לה אבל כותל יש לה, וזה מדין תעשה ולא מן העשוי שתחילה צריך לעשות את הדפנות ורק אחר כך את הסכך, ואם הניח את השיפועי אוהלים בלבד, הרי ודאי לא גג המה אלא דפנות, כי רק אחר עשיית הדפנות יש לעשות את הסכך.

אמנם לא רק בסוכה ראינו שבזה אין לה גג אבל דפנות יש לה, כי גם בדתנן (אהלות פרק יח משנה י) **עֲשֶׂהָ מְקוֹמוֹת אֵין בָּהֶן מְשֻׁם מְדוּר גִּזִּים וכו' וְהַצְרִיפֶיךָ, וברבינו עובדיה מברטנורא הצריפים מדורות שאין להם גג אלא הדפנות נוגעות בראשיהן זו לזו ודירות של צער הן ולא קביעין. ועם כל זאת לא נמנענו מלכתוב כאן בסוכה שזה בגלל דין תעשה ולא מן העשוי השייך בסוכה, וטעם זה יפה גם לשאר עניינים, כי בכל מקום כן הדרך לעשות תחילה הדפנות ואחר כך הגג.**

ובהמשך מסכת סוכה (לו ע"ב ולו ע"א) **בְּסִכָּת תִּשְׁבּוּ (ויקרא כג מב) סוכה של כל דבר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בד' מינים שבולולב וכו', אמרו לו וכו' לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל (בתמיד) והתורה אמרה בְּסִכָּת תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים סוכה של כל דבר וכן בעזרא אומר צֹאוּ הָהָר וְהִבִּיאוּ עָלַי זֵית וְעֵלִי עֵץ שֶׁמֶן וְעֵלִי הָדָס וְעֵלִי תְּמָרִים וְעֵלִי עֵץ עֵבֶת וְעֵשׂוּ (לעשות) סִכָּת בְּכָתוּב (תמידה ת טז) ורבי יהודה סבר הני לדפנות, עלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך, הרי קודם נזכרו בפסוק הנך דלדפנות שמדין תעשה ולא מן העשוי עשאוּם תחילה, ורק אחר כך נזכרו אלו שהם מארבעת המינים שהם לסכך.**

ואדהכי והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ב' מיני עצים הם, ובתוס' מסכת ראש השנה

(כג ע"א) עץ שמן דאפרסמון לאו עץ זית הוא, דכתיב בעזרא צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן, ובמסכת תמיד (כט ע"א) עץ זית פסול למערכה, עץ שמן פשר.

כח האחדות

במסכת סוכה (לו ע"ב) ואמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל, מאי טעמא, הני תלתא מצוות והאי חדא מצוה.

המצוה האחת שבשמאל היא האתרוג שכנגד הצדיקים המושלמים בתורה ומעשים טובים, וכבמדרש (ויקרא רבה פרשה ל' יב) פרי עץ הדר (ויקרא כג. מ) אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. ואילו הג' מצוות שבימין הם הלולב הדס וערבה שהם כנגד בני אדם שאינם מושלמים וכבמדרש שם, כפת תמרים אלו ישראל שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, ענף עץ עבת אלו ישראל שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, ערבי נחל אלו ישראל שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ואלו הג' אף שאין כל אחד מהם מושלם לעצמו, אך כשהם באחדות הם נחשבים יותר מן המושלם האחד, שהרי הם בימין החשוב והוא בשמאל, וכל זה בכח האחדות המחשיבם לשלימות, וכבמדרש שם, מה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגדה אחת והן מכפרין אלו על אלו.

שכללתיו במי שברך לכל הקהל הקדוש ולא הזכרתיו במי שברך בנפרד כמקובל לעשות להחשובים, כי לדבריו רק במי שברך לקהל אומרים הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה. ומיד אחר כך בדרשה שבסעודה לכבוד השמחה אמרנו הנ"ל בחשיבות הרבים לעומת היחיד אף שיש בו טעם וריח, והוספנו שהמחותן הוא בחינת האתרוג, שאחר שנעשה אחדות המינים בימין, רוצה הוא להיות נדבק ונכלל עמהם כמעשה האתרוג הנצמד להלולב בעת המצוה.

לולב באיגודו והדס בעבותו
מורים על הכנעה ושפלות

במסכת סוכה (מה ע"א) אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כל הנוטל לולב באיגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אפרו חג פעכתים עד קרנות המזבח (תהלים קיח. כז).

ברש"י, אסרו אגודה של לולב, בעבותים בהדס שהוא עבות של ג' בדין קליעה, עד קרנות הרי הוא לכם כמתן דמים שבקרנות המזבח. ובח"א מהרש"א כתב לחלק מהו בנה מזבח ומהו והקריב עליו קרבן, וזה לשונו. עשיית הלולב כאגודה והדס בעבותו היא מצוה כאילו בנה מזבח, ונטילתן היא מצוה כאילו הקריב קרבן, ולכך לא נקט רק לולב דשייך ביה עשיית אגודה והדס דשייך ביה עבות.

ולענ"ד כדי להבין מדוע נקט רק לולב באיגודו והדס בעבותו ולא הזכיר שאר

ופעם אחת בשמחת חתן יום שבת קודש אמר לי אחד מן המחותנים שטוב עשיתי

הערבה בלאו הכי אין בה לא טעם ולא ריח, ואילו האתרוג כלל אינו נאגד עם שאר הג' מינים, ואפשר מה שאינו נאגד עם השאר, לפי שכביכול אומר הוא להלולב וההדס והערבה, מה שאמר הקב"ה שיוקשרו אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, הרי בי יש טעם וריח משלי ואיני צריך לכם, ורק אחרי שאתם תאגדו את עצמכם להיותכם מאוחדים באחדות, רק אז אצטרף עמכם. וכיון שמעשה האיגוד ירמוז על רוח שפלה והכנעה שבהקרבת הקרבן, לכן נקט רק לולב והדס שאיגודם כנ"ל יורה על שפלות שבהם.

אתרוג ר"ת אל תבואני רגל גאווה

ובמדרש (בראשית רבה פרשה טו ז) מזה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם וחוה, רבי אבא דעכו אמר אתרוג היה, וידוע מצדיקים (פנים יפות לבעל הפלאה) שאל תבואני רגל גאווה (תהלים לו יב) ר"ת אתרוג. כיון שהאתרוג אינו במסגרת אחת של הכפות תמרים והענף עץ עבות ששייך בהם שפלות בהיותם באגודה אחת, לכן בהיותו בעל טעם וריח הוא אומר אל תבואני רגל גאווה.

וזהו מה הקב"ה עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. מכפרין בדוקא, כי באיגודן על ידי שיוקשרו כולם אגודה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן כי קרבנות מכפרין.

ואדהכי מה שבבית יוסף (ריש סימן תכ"ט) בטעם ששואלין בהלכות פסח קודם

מינים, צריך לידע מה מסמל בניית מזבח והקרבת קרבן שהוא גם בלולב באיגודו וגם בהדס בעבותו ושאינו בפרי עץ הדר וערבי נחל. והרי אמר רבי יהושע בן לוי (סנהדרין מג ע"ב וסוטה ה' ע"ב) מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר וזבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נא ט), הרי שסמליות הקרבן הוא הכנעה ושפלות, קרבן מרמוז על שפלות שהוא היפוך הגאווה וגם במעשה אגודת מיני הלולב יחד הוא לאפוקי מגאווה ולרמוז על שפלות הבא על ידי אחדות, דאיתא במדרש (ויקרא רבה פרשה ל' ב) פרי עץ הדר וכו' כף ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפת תמרים וכו' כף ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבת וכו' כף ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל וכו' כף ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, נמצא שאם אגודת הלולב ונטילתו נחשב כבנין מזבח והקרבת קרבן שנאמר בזבחי אלקים רוח נשברה, הרי מין הלולב שלמד תורה הרבה, בהתחברו אל ההדס והערבה שאין בהם טעם הוא תורה, הוא משפיל את עצמו, וכן ההדס שעושה מעשים טובים הרבה הוא משפיל את עצמו בהתחברו עם הלולב והערבה שאין בהם ריח הוא מעשים טובים, אבל הערבה בהתאחדותה ובאיגודה עם האחרים אין זה מורה על שפלות, כי

בשלימות תרי"ג, זה דוקא אם יצטרף להיות עם הפשוטים שאר הג' מינין האגודין, כי אֶתְרוֹג בגימטריא תרי"ג, ויחדיו עם שאר הג' יהיה תרי"ג.

על ארבע מינים שבלולב שמעכבין זה את זה אמרו במסכת מנחות (כו ע"א) דכתיב וּלְקַחְתֶּם (ויקרא כג, כב, וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פָּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עָבֹת וְעֵרְבֵי נָחַל) לְקִיחָה תִּמָּה (ארבעתן כאחד) וכו', ב' מן הד' מינין שבלולב עושים פירות וב' מהם אין עושים פירות, העושים פירות יהיו זקוקין לשאין עושים ושאין עושים פירות יהיו זקוקין לעושים פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהיו כולן באגודה אחת וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו כולן באגודה אחת (כשהן מתעניין אין נענין עד שיהיו כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושים ואין עושים פירות) שנאמר הַבּוֹנֶה בְּשֵׁמִים מַעְלֹתָיו וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה (עמוס ט, ה, בּוֹמֵן שְׁאֲגֻדָּתוֹ בִּיחָד, או יסדה), וזה לשון המהרש"א בח"א שם, כל דברי המאמר מפורש בפיט יום ראשון דסוכות, וְכִמּוֹ בְּעֵץ הָדָר רֵיחַ וְטַעַם בֶּן כו', וְכִמּוֹ הֵם אֶגְדָּדִים כו' וּלְכַפֵּר אֱלֹהִים עַל אֵלֶּה כו', דהיינו ב' כיתות מהן שעושים פירות דהיינו מעשים טובים נדמו לאתרוג ולולב שעושים פירות, וב' מהם שאין עושים פירות ומעשים טובים נדמו להדס וערבה שאין עושים פירות ומעשים טובים, וצריכין להיות אגודה אחת שיגינו צדיקים על רשעים, ע"כ. הנה ודאי מה שבמהרש"א דהיינו שפירות היינו מעשים טובים, אין הכוונה מעשים טובים לאפוקי מתורה, שהרי מפורש במדרש שכמו הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש שיש בהם

הפסח שלשים יום מה שאין כן בעצרת וחג שאין ללמוד בהם כל כך דינים, ובתוך דבריו בענין החג כתב דלולים ואתרוגים רובם כשרים. מה שמכל הד' מינים נקט דוקא לולים ואתרוגים, אפשר שלולב כולל כל מה שנאגד עימו, וחוקן לזה הזכיר גם אתרוג שאינו נאגד עמהם, לכן נקט ב' מינים אלו בדוקא.

באגודת המינים, הלולב

מזכה מטעמו והחדס מזכה מריחו

עוד אפשר בטעם שרבי אבהו אמר רבי אלעזר הזכיר כל הנוטל לולב באיגודו והדס בעבותו ולא הזכיר אתרוג וערבה. אחר שאמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, היינו שהתמר בעל הטעם יהיה מזכה מטעמו להאחרים וכן ההדס בעל הריח יהיה מזכה מריחו להאחרים. לכן הזכיר את הנותן טעם כל הנוטל לולב באיגודו, ואת הנותן ריח שהוא הדס בעבותו, וב' אלה באיחודם ובאיגודם מכפרין על האחרים בקרבן. וטעם זה נראה נכון וישר על פי פשט האמת.

עוד בענין מה שאין האתרוג נאגד עם הג' מינים לפי שכביכול אומר הוא להם שאמר הקב"ה שאתם הג' מינים יהיו נקשרין אגודה אחת להיות מכפרין אלו על אלו, אבל אני האתרוג שיש בי משלי גם טעם תורה וגם ריח מעשים טובים אין אני צריך לכם. הנה בענין תרי"ג הרומז לשלימות, כבר כתבנו על הפסוק כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֱלֹהֶיךָ שְׂדֵה שְׂמֵעַ בְּקֻלָּה (בראשית כא, יב), ושם הארכנו והבאנו הרבה דוגמאות לכך, וגם בכאן אפשר לומר שאימתי הצדיק הוא האתרוג יהיה נחשב

המתנוך ומגשר ביניהם, מתחילה יתחברו להם הטעם עם הריח התמר עם ההדס כי ודאי שהם נזקקים זה לזה, וכיון שכך, אז יצטרף אליהם הערבה כעומד מן הצד, וכשהשלושה יהיו ביחד תחת קורת גג אחת, אז יעלה ויבוא ויגיע אף הצדיק ויתאגד ויתחבר.

והוסיף לי ח"א, שבנטילת לולב, שדרת הלולב היא אלינו כשמימין ההדס ולצידו הלולב ומיד אחריו נמצאת הערבה ואליו מתחבר האתרוג, ואחר כל זאת מתיישב יפה מה שהאתרוג מתחבר רק אחר שהשלושה נאגדין ביניהם.

דבר מעניין נוסף. שבפיוט הנ"ל בשנים העושין פירות אמר בלשון כן בעם זו, כְּמוּ בְּעֵץ הַדֶּר רֵיחַ וְטַעַם בֵּן בָּעַם זֶה בְּעָלִי מִצֹּת וְדַע נָעַם, וְכֵמוּ בְּכַף תִּמְרָ טַעַם וְלֹא רֵיחַ בֵּן בָּעַם זֶה בְּעָלִי מִצֹּת בְּלֹא דֶת וְרֵיחַ, לא כן בשנים שאין עושין פירות לא אמר כן בעם זו, אלא כן בינימו. כְּמוּ בְּעָבוֹת רֵיחַ וְטַעַם מֶר בֵּן בְּיָנִימוּ הוֹגִי דֶת וְחָכָם מֶר, וְכֵמוּ עֲרֵבָה בְּלֹא טַעַם וְרֵיחַ בֵּן בְּיָנִימוּ עֲקָשִׁים וְאֶטוּמִי מְלַהֲרִית. ונראה כיון שהשנים העושין פירות הן אלה שיש בהן טעם הרומז לתורה שהיא עיקר הכל שנאמר כֹּה אָמַר ה' אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי (ירמיה לג כה) ואין ברית אלא תורה (שבת לג ע"א), על כן על אלה שיש בהם תורה העיקר אמר כן בעם זו. אבל על השנים שאין עושין פירות ושאינן בהן טעם הרומז לתורה עיקר הכל, אמר כן בינימו, כלומר לא שיש בהם, אלא שיש רק ביניהם.

מעשים טובים ואין בהם תורה, הרי הדס אין עושה פירות ויש בו מעשים טובים. והנה זה לשון הפיוט בשלימותו, וְכֵמוּ בְּעֵץ הַדֶּר רֵיחַ וְטַעַם, בֵּן בָּעַם זֶה בְּעָלִי מִצֹּת וְדַע נָעַם, וְכֵמוּ בְּכַף תִּמְרָ טַעַם וְלֹא רֵיחַ, בֵּן בָּעַם זֶה בְּעָלִי מִצֹּת בְּלֹא דֶת וְרֵיחַ, וְכֵמוּ בְּעָבוֹת רֵיחַ וְטַעַם מֶר, בֵּן בְּיָנִימוּ הוֹגִי דֶת וְחָכָם מֶר, וְכֵמוּ עֲרֵבָה בְּלֹא טַעַם וְרֵיחַ, בֵּן בְּיָנִימוּ עֲקָשִׁים וְאֶטוּמִים מְלַהֲרִית, וְכֵמוּ עֵץ פְּרִי עָלִי סֶרֶק מַחֲפִים, בֵּן יִשְׁרִים עָלִי רְשָׁעִים מַחוּפְּפִים, וְכֵמוּ הֵם אֲגוּדִים אֵלֶּה בְּאֵלֶּה, בֵּן תְּלוּיִים אֵלֶּה בְּאֵלֶּה לְמִשְׁךְ אֵלֶּה אֶת אֵלֶּה וּלְכַפֵּר אֵלֶּה עַל אֵלֶּה. משמע שהשנים העושין פירות נזקקים להגיע אל השנים שאין עושין פירות והשנים שאין עושין פירות נזקקים אל השנים העושין פירות, דהיינו שהלולב כף תומר שיש בו טעם ולא ריח הוא נזקק אל העבות שיש בו ריח ולא טעם, וצריכותם ושותפותם זו ברורה, אך מהו שותפותם של העץ הדר ריח וטעם להיות יחד עם הערבה. ונראה כי כמו הערבה לרוב חסרונה היא נזקקת אל האתרוג, כן האתרוג עץ הדר ריח וטעם יהיה נזקק אל הערבה, שהרי בן עזאי אומר (סוכה לה ע"א) פרי עץ הדר אל תקרי הדר אלא אידור, שכן בלשון יוני קורין למים אידור, ואיזו היא שגדל על כל מים, הוי אומר זה אתרוג, האתרוג לרוב מעלתו גדולתו וצדקותו חייב להיות כזה המתאים עצמו לכל מים לכל אחד ואחד מישראל, ושותפות האתרוג עם הערבי נחל יסמל זאת. אך עדיין מה להאיש הצדיק עם הריקן, והרי אין מה שיחברם ויצמידם זה לזה וזה לזה. על כן בא

כשתעשו אגודה אחת כדי שלא יהיה

בבני פסולת, אני מתעלה עליכם

במסכת מנחות (כו ע"א) **ארבע מינין**

שבלולב, שנים מהן (אתרוג ולולב) **עושין**

פירות ושנים מהם (הדס וערבה) **אין עושין**

פירות, העושין פירות יהיו זקוקין

לשאין עושין ושאין עושין פירות יהיו

זקוקין לעושין פירות ואין אדם יוצא

ידי חובתו בהן עד שיהיו כולן באגודה

אחת וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו

כולן באגודה אחת (כשהן מתעניין אין נענין עד שיהיו

כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושין ואין עושין

פירות) **שנאמר הבונה בשמים מעלותיו**

ואגדתו על ארץ יסדה (עמוס ט. ה, בזמן שאגדתו

ביחד, או יסדה).

שנים העושין פירות נזקקים אל השנים

שאין עושין פירות והשנים שאין עושין

פירות נזקקים אל השנים העושין פירות,

משמע שהלולב העושה פירות ואין בו

ריח יהיה נזקק אל ההדס שיש בו ריח ואין

עושה פירות, וההדס שיש בו ריח ואין

עושה פירות יהיה נזקק אל הלולב

העושה פירות ואין בו ריח, ומובן מה

שנזקקין זה לזה וזה לזה. והאתרוג הוא

הצדיק העושה פירות וגם יש בו ריח, הוא

יהיה לו שותפות עם הערבה שאין עושה

פירות וגם ריח אין בו, כי הצדיק האמיתי

הוא זה המשפיע מעצמו לאחרים כענין

צדיק בפתח יפרח (תהלים צב. יג) שמפריח את

האחרים ומחזירן למוטב כי מה תועלת

אם הוא לעצמו ואין משפיע לזולתו. זהו

המשך הגמרא וכן ישראל בהרצאה אין

נענין עד שיהיו כולן באגודה אחת על ידי

שהצדיקים ישפיעו ויפריחו את האחרים

להחזירן למוטב שנאמר הבונה בשמים

מעלותיו, מעלותיו של הקב"ה בשמים,

הן על ידי ישראל וכבמדבר (תנחומא פרשת

אמור יז) **אמר הקדוש ברוך הוא כלכם**

באחד תעשו אגדה אחת כדי שלא יהיה

בבני פסלת, אם עשיתם בן אני מתעלה

עליכם וכן הנביא אומר הבונה בשמים

מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה, ואימתי

הוא מתעלה, כשהן עושין אגדה אחת

שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה.

תערוך לפני שולחן הוא מזבח הוא נטילת לולב

באגוד שחור גירא נדר צורר הוא שטן הוא יצר הרע

במסכת סוכה (מה ע"א) **אמר רבי אבהו**

אמר רבי אלעזר כל הנטיל לולב

באיגודו והדס בעבותו מעלה עליו

הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו

קרבן שנאמר אפרו חג בעבתיים עד

קרנות המזבח (תהלים קיח. כז).

ובגמרא לעיל (סוכה לח ע"א) רב אחא בר

יעקב ממטי ליה ומייתי ליה, אמר דין

גירא בעיניה דסטנא. ולפי שאמר ריש

לקיש (בבא בתרא טז ע"א) הוא שטן הוא יצר

הרע, נמצא שהולכת והבאת הלולב הינם

גירא בעיני דיצר הרע. וביריחו כששאל

יהושע את המלאך ה' לנו אתה אם לצרינו

(יחזקאל ח. ג) אמרו במסכת מגילה (ג ע"א וע"ב)

שאמר לו אמש בטלתם תמיד של בין

הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה

וכו', ושם בתוס' (ד"ה אמש בס"ד) י"ל דהכי

פירושו, מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר,

בשביל תלמוד תורה באת דכתיב תורה

צוה לנו (דברים לג. ד), אם לצרינו או בשביל

הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו, ע"כ.

והרי כל זמן שבית המקדש קיים מזבח

מזבח שהיה בזמן בית המקדש, אך בחג בזמן שבית המקדש קיים שייך שניהם, כלומר שגם מזבח וגם שולחן מכפרין על ידי מי שעושה איסור לחג באכילה ושתיה ושניהם מגינים מצרינו.

מוליך ומביא מעלה ומוריד למי
שהארבע רוחות והשמים והארץ שלו,
כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים
במסכת סוכה (לו ע"ב ולח ע"א) אמר רבי
יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע
רוחות שלו, מעלה ומוריד למי
שחשמים והארץ שלו, במערבא מתנו
הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר
רבי יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא
כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד
כדי לעצור טללים רעים.

אמר רבי יוחנן מוליך ומביא מעלה
ומוריד למי ששש קצוות שלו, ובמערבא
שהיא ארץ ישראל, שם מתנו שמוליך
ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה
ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ורבי
יוחנן גם הוא היה בארץ ישראל וכמפורש
במסכת ברכות (ה ע"א) אמרו ליה לרבי
יוחנן איכא סבי בבבל וכו', ואילו מלשון
הגמרא כאן נראה כאילו רבי יוחנן בבבל
הוא, דאמר רבי יוחנן מוליך ומביא למי
שהארבע רוחות שלו וכו' ואילו במערבא
מתנו בדרך אחר.

וכשהצענו השאלה לפני הגאון הצדיק רבי
אברהם יעקב איצקוביץ שליט"א, אמר
לי דהא דמערבא אינה מחלוקת על רבי
יוחנן, אלא תוספת לדבריו, כי רבי יוחנן

מכפר על ישראל ועכשיו שולחנו של
אדם מכפר עליו (ברכות נה ע"א), זהו שאמר
דוד המלך עליו השלום תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלַחַן
נֶגֶד צִדְרִי (תהלים כג ה), את אותו שולחן
המכפר כקרבנות שעל גבי המזבח, אותו
תערוך נגד הצוררים כי הקרבנות הם נגד
הצוררים כבתוס' אם לצרינו בשביל
הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו. וכיון
שכל הנוטל לולב באיגודו והדס בעבותו
מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח
והקריב עליו קרבן, ממילא תערוך לפני
שולחן הוא מזבח הוא נטילת לולב
באיגודו שהוא גירא נגד צוררי הוא שטן
הוא יצר הרע, שעל זה רב אחא בר יעקב
כשהיה מוליך ומביא את הלולב היה
אומר דין גירא בעיניה דסטנא.

בזמן שבית המקדש קיים
גם קרבנות וגם שולחן מכפרין
ובהמשך הגמרא (סוכה מה ע"ב) אמר רבי
ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ורבי יוחנן
משום רבי שמעון המחזוי משום רבי יוחנן
המכותי, כל העושה איסור לחג באכילה
ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה
מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו
חג בעבותים עד קרנות המזבח, וברש"י
איסור לחג, אגודה לחג באכילה ושתיה
שקורא לחג עונג במאכל ומשתה, ויש
אומרים יום שלאחר החג, בעבותים
בהמות עבות ושמנות, ע"כ. ממילא
תערוך לפני שולחן נגד צוררי, שאת
אותו שולחן המכפר כקרבנות שעל גבי
המזבח, תערוך נגד הצוררים כי הקרבנות
הם נגד הצוררים כבתוס' אם לצרינו
בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו, ואף
ששולחנו של אדם בזמן הזה הוא במקום

אומר שצריך שיהיה יחוד המצוה למי שהארבע רוחות והשמים והארץ שלו, ובמערבא לא חולקים על רבי יוחנן, אלא הוסיפו את הענין הסגולי שבמצוה לעצור רוחות רעות וטללים רעים.

והנה דברי רבי יוחנן שמוליך ומביא למי שששה רוחות שלו, הוא לכולם גם לאלו שבגולה ובבבל שכולם צריכים ליחוד המצוה לשמו יתברך ולכוין למי שהששה רוחות שלו, וזה צריכים לכוין ישראל בכל מקומות מושבותיהם וכדתנו רבנן (ברכות ל' ע"א) סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין ליבו כנגד אביו שבשמים וכו', היה עומד בחוץ לארץ יכוין את ליבו כנגד ארץ ישראל וכו', היה עומד בארץ ישראל יכוין את ליבו כנגד ירושלים וכו'. ובמערבא שהיא ארץ אשר ה' אלהיך ירש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה (דברים י"ב), שם הוסיפו את הענין הסגולי הנוגע אליהם ביותר, ששם צריך למנוע ולעצור רוחות רעות לבל יבואו ויחדרו פנימה לתוך ארעא קדישא.

כלל במטעים וגידולים פרטיים שהם מגודרים ואילו בערבה (שאניה ארוחה בניילון ובאישור כשרות כנחוג היום) יש להקפיד ביותר מהיכן נלקטה ואם אינה גזולה, על כן בג' מינים שהגזול והיבש אינו כה שכיח בהם, הרי אם הן כבר גזולים או יבשים הן יותר ידועים במצבם זה, ולכן בהם הגזול והיבש בה"א הידיעה, מה שאין כן בערבה שינה לכתוב גזולה ויבשה בלא ה"א הידיעה. ובערוך לנר תמה על שבערבה שינה בלשון כנ"ל, ונלענ"ד שהדברים שנאמרו ליישב, הם בטעם. וענין ה"א הידיעה יש עוד בחז"ל כבמסכת נדרים (נ"א ע"ב) הנזכר מן הכבוש אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאיני טועם אסור בכל הכבושים, מן השלוק אינו אסור אלא מן השלוק של בשר, שלוק שאיני טועם אסור בכל השלוקים, מן הצלי אינו אסור אלא מן הצלי של בשר דברי רבי יהודה, צלי שאיני טועם אסור בכל הצלויים, מן המליח אינו אסור אלא מן המליח של דג, מליח שאיני טועם אסור בכל המלוחים. כל ההבדל הוא בגלל ה"א הידיעה אם אומרה אם לאו.

לולב הדס ואתרוג הגזול והיבש בה"א הידיעה, ואילו ערבה גזולה ויבשה בלא ה"א הידיעה במסכת סוכה (לג ע"ב) ערבה גזולה ויבשה פסולה.

בלולב הדס ואתרוג תנן הגזול והיבש (כט ע"ב לב ע"ב לד ע"ב) בה"א הידיעה, ואילו בערבה, גזולה ויבשה בלא ה"א הידיעה. לפי שיבשות הערבה נפוץ יותר מיבשות שאר הג' מינים, וכן גזול שכיח יותר בערבה כי שאר הג' מינים גדלים בדרך

מעלת הריח הרוחני המורה על טהרה פרי עין הדר (ויקרא כג. מ) וכו' כפת התמרים אלו ישראל, מזה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כף ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים (ויקרא רבה פרשה ל"ב).

במסכת סוטה (מט ע"א) רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא, שקלה כרכה בסודריה, אתא רבה בריה, אמר ליה מורחינא ריחא דחינוניתא, אמר ליה בני

טהרה יש בכך, יהבה ניהליה וכו', וברש"י תומרתא דחינוניתא, שמנה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא לעצמן. הנה בהכרח אשר מין תמרים הוא לעצמן, שהרי בתומרתא הלזה יש ריח ואילו כפות תמרים יש בו טעם ואין בו ריח, ואיזה מין תמרים שמענו שבטבעם יש בהם ריח, אלא ודאי תומרתא דחינוניתא מיירי בריח רוחני שרק על ידי טהרה אפשר לחוש בו, ועל זה אמר רב הונא לרבה בריה טהרה יש בכך שהרי אתה חש באותו ריח רוחני שהיה בתומרתא דחינוניתא.

ובזה ובמעלת הריח הרוחני עיין מה שכתבנו על הפסוק וַיֵּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה בְנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ ה' (בראשית כו. כז.).

יכול ללמוד חוץ לסוכה

כדי שתהא דעתו מיושבת עליו

כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קִוְּרָא וְלִזְמִיד בְּתוֹךְ הַסֹּכָה, וּכְשֶׁמֵּבִין וּמְדַקְדָּק בְּמַה שִׁיְקָרָא וְלִזְמִיד, יִבּוֹל לְלַמֵּד חוּץ לַסֹּכָה כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו (אור"ח סימן תרלט סעיף ד.).

בברכת משה רבינו עליו השלום לעם ישראל קודם מותו הוא אומר שִׁמְח וְבוֹלֵן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשָׁכְר בְּאַהֲלֶיךָ (דברים לג. יח), שמח וזולון בצאתך מביתך להסוכה שאז תהיה לך שמחת החג כמצווה, אבל יששכר הלומד בעיון, אזי באהליך היינו בבית המדרש כי פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב (תהלים יט. ט.).

זה עלה ברעיון בעת קיום מצות ישיבה בסוכה בשבת אחים תלמידים וריעים ליל ראשון של סוכות תשס"ד שחל בשבת, ובמעלת החידושים המתחדשים ביום השבת איתא בזוה"ק (שלח קעג ע"ב) תֵּא חַוִּי כִּד מְלָה אֶתְחַדֵּשׁ בְּאוֹרֵייתָא וְנִשְׁמַתָּא דְנִתְחַתָּא בְּשִׁבְתָּא אֶתְעַסְקַת בְּאִינוֹן מְלִין חֲדָתִין וְסִלְקִי לְעִילָא, כָּל פְּמִלְיָא דְלְעִילָא צִיִּיתִין לְהֵוֹא מְלָה, וְהֵנָּה לְכֹן שְׁמַח לְבִי (תהלים טו. ט) כשאחר זמן הראוני שאף זכיתי לכיון בזה לדברי הרה"ק בעל הלב שמחה זי"ע.

עוד בענין עסק התורה בבית המדרש בחג הסוכות. דאיתא בטור (אור"ח הלכות ראש חודש סימן תי"ז) שחג הסוכות כנגד יעקב דכתיב וּלְמַקְנֵהוּ עֲשֵׂה סֶכֶת (בראשית לג. יז, ויעקב נסע סכתו ויבן לוֹ בֵּית וּלְמַקְנֵהוּ עֲשֵׂה סֶכֶת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֶכֶת), והקשר שבין מקנהו של יעקב עם חג הסוכות, אפשר לפי שבפסוק נאמר וַיֵּבֶן לוֹ בֵּית וּלְמַקְנֵהוּ עֲשֵׂה סֶכֶת וּבִתְרֻגּוֹם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל וּבָנָא לִיה בִּי מְדֻרְשָׁא וּלְגִיתוּי עֶבֶד מִטָּלָן, והנה אם יעקב עצמו היה בבית המדרש בזמן שלאחרים בנה סוכות, אזי ודאי חג הסוכות הוא, כי התלמיד חכם אפשר שיהיה יושב ולומד בבית המדרש ולא בסוכה.

ובענין יששכר הלומד תורה שאז שמח באהליך כי פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב. הנה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב (סוכה כה ע"ב) חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מאי טעמא, משום דבעו למיחד, וליכלו בסוכה וליחדו בסוכה, אין שמחה אלא בחופה, וליכלו בסוכה וליחדו בחופה, אין

שמחה אלא במקום סעודה וכו', אמר רבי זירא אנא אכלי בסוכה וחד די בחופה וכל שכן דחד די ליבאי דקא עבידנא תרתני, ע"כ, ואפשר שרבי זירא לא בא לחלוק על הא דכיון דבעי למחדי ואין שמחה אלא במקום סעודה לכן חתן ושושביניו פטורין מן הסוכה, אלא שרבי זירא בהיותו לומד תורה היה אוכל בסוכה ושמח בחופה כי חוץ לסוכה גם היה לו שמחה של פקודי ה' ישרים משמחי לב וכל שכן דחד די ליביה דקא עביד תרתני.

אחדות

אמר רב יוסף (סוכה מז ע"א) נקוט דרבי יוחנן בידך (שאין מברכין לישב בסוכה בשמיני, דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי, מיתב הווי יתבי ברוכי לא בריכי, ודלמא סבירא לחו כמאן דאמר כיון שבירך יום טוב ראשון שוב אינו מברך, גמירי דמאפר אתו.

וברש"י גמירי דמאפר קאתו, למדתי מרבותי שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג. נראה ברש"י שלכאורה תמוה איך כל ימי החג היו אותן חכמים גדולי הדור באחו ולא קיימו מצות סוכה. לזה אומר רש"י שכך למד מרבותיו, כי כזאת לא היה מפרש מעצמו אי לאו דלמד מרבותיו.

ובשו"ת נשמת חיים (לרבי חיים ברלין סימן קצח) במכתבו להגאון רבי אליהו קלאצקין

גאב"ד לובלין זה לשונו. נפלאה היא בעיני והיאומן כי יסופר דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור יהיו כל ימות החג הקדוש בשדה במקום שהבהמות רועות ולא יקיימו מצות סוכה כל ימי החג וכו', ואם יסכים כתר"ה שי' עמדי להגיה הגהה אחת קטנה בלשון הש"ס, וצ"ל גמירי דמאפר אתו, והיינו שהיה להם דבר אצל איפרא הורמזי אימא דשבור מלכא ענין הנוגע לכלל ישראל שהיה כדאי לבטל על ידו כל ענין שמחת החג וכל המצוות הנוהגות בו ולא היה הענין ההוא יכול להתקיים על ידי אחרים זולתם ורק על ידי רב הונא בר ביזנא ועימו כל גדולי הדור וכו', ע"כ, ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט' סימן לב) במכתבו להגאון רבי ישראל וועלץ ראב"ד בודפעסט הביא פירוש זה שהובא בספר דבר אליהו סימן צ"ב בשם הגאון רבי חיים ברלין וכתב על זה שהוא פירוש להפליא.

והנה הא דכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני, הא דכולן יחד נזדמנו לסוכה אחת וכמעט לא שכיחא כזאת, אפשר על פי שכתב מהרש"ל (דבא באצור מפרשי התלמוד הערה 5) שמצא בספרים ישנים ברש"י שמעשה זה היה בעידן ריתחא וסכנתא וערקו לאגמא ולא ישבו בסוכה כל ימי החג. ומכאן הרי ששעת הגזירה גורם להתלכדות כל גדולי הדור, וכעת טבת תשע"ג שגזירות שונות בגורל היהדות החרדית עומדים על הפרק צריך הציבור להיות מאוחד וכמעט לא ייתכן שכל גדולי ישראל מכל העדות והחוגים יהיו יושבים ביחד ובצותא חדא אם לא כמו שרואים היום בשעת הגזירות רח"ל.

ושאבתם מים בששון

במשנה (סוכה מח ע"א וע"ב) נפוצה המים פיצד, צלוחית של זהב מחזקת שלשת לגים היה ממלא מן השלוח, הגיעו לשער המים תקעו וחריעו ותקעו וכו', ובגמרא מנא הני מילי, אמר רב עינא דאמר קרא ושאבתם מים בששון וגו' (ישעיה יב. ג).

ושאבתם מים בששון יתפרש בב' דרכים. או בדרך הפשט ששאבת המים תהא בששון, או בדרך דרוש, לא הכוונה ששאבת המים תהא בששון, כי 'מים בששון' הוא השם וכלומר שתהיו שואבים מים שהם בששון, דהיינו שהששון הוא כבר באותם מים שתשאבו. וברמז, ושאבתם בגימטריא מים בששון עם הכולל.

בית אשר יין נשפך בו כמים דוקא,

הרי הוא בכלל ברכה

אמר רב חנין בר פפא (עירובין סה ע"א) כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה, שנאמר וברך את לחמך ואת מימך (שמות כג. כה, ועברתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך ותסרת מלח מקרבך), מה לחם שניקח בכסף מעשר, אף מים שניקח בכסף מעשר, ומאי ניהו, יין, וקא קרי ליה מים, וברשיי כל שאין וכו' אינו בכלל ברכה, לא הגיע לסוף ברכה גמורה ואפילו הוא עשיר בדברים אחרים, ע"כ. כי יש ברכה בתכלית עד אין סוף וכמו שכתבנו בכמה מקומות בכמה אופנים וכגון על הפסוק ישימו קטורה באפך וגו' בריך ה' חילו (דברים לג. יא) במה שבמסכת יומא (ס ע"א) הפיס השלישי חדשים לקטרת באו והפסו, תנא מעולם לא שנה אדם בה, מאי טעמא, אמר רבי חנינא מפני שמעשרת וכו' משום דכתיב ישימו קטורה באפך

וכתיב בתריה בריך ה' חילו, ע"כ, שבשאר זכויות ופייסות אפשר שאותו כהן יזכה ביותר מפעם אחת, לא כן בקטורת היינו עשירות שלא יזכה בה יותר מפעם אחת, לפי אשר מה שהקטורת מעשרת, הוא מדכתיב ישימו קטורה באפך בריך ה' חילו, ואם השי"ת בכבודו ובעצמו כביכול יתברך שמו הוא המברך את חילו של כהן זה, הרי ודאי מדבר בעשירות אמיתית. ועשירות אמיתית ודאי לא תהיה בעשירות כפשטה, שהרי אם יש לו מנה רוצה מאתים ובן זומא אומר (אבות פרק ד' משנה א) איזהו עשיר השמח בחלקו ולא יתכן שהקטורת לשם עשירות בתרתי תגרום עשירות יותר מבפעם אחת שהרי בפעם אחת דיו לעשירות אמיתית בחינת איזהו עשיר וכו', ועל כן מעולם לא שנה אדם בקטורת. ובדידן מה שבית אשר יין נשפך בו כמים הרי הוא בכלל ברכה, אפשר לפי שבחג הסוכות זמן שמחתנו נדונין על המים וכל חיי האדם תלויים במים, וניסוך המים בחג למדו (תענית ג' ע"א) מדתניא בקדש הסף נסך שֶׁכֶר לה' (במדבר כה. ז) בשני ניסוכין הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין, ממילא אם יין ומים באין כאחד בחג הסוכות זמן שמחתנו זמן של ברכה כי גשמים זה ברכה וגשמים היינו פרנסה (מתענית ג' ע"ב), הרי כאשר יין נשפך כמים הרי זה בכלל ברכה.

תוספת יתירה על המצוה מחיוב מצוה

תנו רבנן (סוכה נ' ע"ב) החליל דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינו דוחה, אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של

קרבו, דרבי יוסי סבר עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה את השבת ורבנן סברי עיקר שירה בפה ולא עבודה היא ואינה דוחה את השבת, אבל שיר של שואבה דברי הכל שמחה היא ואינה דוחה את השבת.

ברש"י דברי הכל שמחה יתירה היא ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוות ולא דחי שבת. בגירסא שברש"י נוסף תיבת 'יתירה', אמנם ייתכן שזה לפי שבגמרא לקמן (סוכה נא ע"א) רבי ירמיה בר אבא אמר מחלוקת בשיר של שואבה, דרבי יוסי בר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת ורבנן סברי שמחה יתירה אינה דוחה את השבת. אך גם ייתכן שדוקא שם שייך ביותר תיבת שמחה יתירה.

ואם שיר של שואבה דברי הכל שמחה יתירה היא המהפך הכל לזכויות, ממילא צריך לומר שיום השבת קודש לא יהיה נגרע במה שהכלי שיר לשמחה יתירה אינו דוחה את השבת. כי אמנם שמחה יתירה מהפך לזכויות, אבל שבת עצמו לאור מעלתו, אף בלא הכלי לשמחה יתירה, בידו להפך הכל לזכויות וכדאמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וגו' מַחֲלִין לוֹ (ישעיה נ). א' אל תקרי מחללו אלא מחול לו.

ובדרך אפשר, תוספת תיבה זו שברש"י כאן. לפי שבמסכת ראש השנה (טז ע"א וע"ב) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין

ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן. ושם ברש"י כדי לערבב שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתמין דבריו. רש"י מפרש שכשישראל אחר שתקעו והריעו מיושב שוב מקיימין מצוה בייתור וחוזרין ומריעין מעומד, הרי זה מחיבוב המצוה, וזה מתערבב השטן ומסתמין טענותיו. דוקא בחיבוב שעל ידי ייתור מסתמין טענותיו, לפי שתקיעת מיושב פעם אחת הוא קיום מצות עֲשֵׂה בלבד, לא כן כששוב תוקעין פעם ב' שאין זה מן המצוה אלא רק מחיבוב המצוה, הרי ודאי שחיבוב כזה בא להם רק בתשובה מאהבה, ואחרי שהשטן מתייגע למצוא עוונות וחטאים, הנה על ידי חיבוב המצוה הכל הופך לזכויות ומסתמין טענותיו. ממילא כן בשיר של שואבה ששמחה יתירה היא כגירסת רש"י, ור"ל שאינה מעיקר המצוה ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוות, ודאי גם משמחה יתירה זו של שואבה נתערבב ונסתתם השטן.

ובענין תוספת יתירה שאינה מעיקר מצוה אלא מחיבוב המצוה, עיין מה שכתבנו בפסוקי העקדה שב' פעמים בעקדה נגלה מלאך ה' אל אברהם מן השמים. בפעם ראשונה אמר לו לא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי (בראשית כב. יב), ואילו בפעם שנית לא אמר ממני אלא אמר לו יַעֲזֹב אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ (בראשית כב. טז), עיין בדברינו שם.

ובנעילת חג הסוכות כשדיברנו בבית המדרש של הרה"צ אדמו"ר מהרצ"א

מגדים זה נר חנוכה (מדרש זה חבא בקהלת יעקב
 לרבי שלמה קלוגר בשם זכור לאברהם וכן בילקוט ראובני,
 שצדיקי אותו הדור זכו לנס חנוכה רשעים
 ביד צדיקים וכו' בזכות צדקתם ותשובתם,
 ויהי טרם צאתם למלחמה אל מול
 היוונים הרשעים פשפשו במעשיהם וחזרו
 מכל רע שבידם כדי שלא יהיו יראים
 מעבירות שבידם וכדרכי יוסי הגלילי (סוטה
 מד ע"א) אשר מי האיש הירא ורף הלבב
 ילף וישב לביתו (דברים כ. ח) זהו המתיירא
 מן העבירות שבידו, והמציאות מחייבת
 שצדיקים אלו שבו מאהבה, כי בתשובה
 מיראה שגגות עדיין קיימים ועדיין ירא
 מהשגגות ורק בתשובה מאהבה זדונות
 הפכו לזכויות עד שאין האיש ירא
 מעבירות שבידו כלל, אז אור חדש עליו
 תאיר, לא כן בשב מיראה בלבד כשקיים
 רושם מהפגם, שאז אי אפשר שיאיר עליו
 נר קודש זה, וזהו הדודאים נתנו ריח זה
 מעשה ראובן והוא תשובה כמאמרם ז"ל
 (בראשית רבה פרשה פד יט) אמר לו הקדוש ברוך
 הוא לראובן אתה פתחת בתשובה תחלה
 וכו', ועל פתחינו כל מגדים שעל ידי זה
 בא נר קודש ככל הנ"ל, ומסיים חדשים
 גם ישנים דודי צפנתי לך, היינו על ידי
 תשובה מאהבה שגם מעשיו הישנים
 ראויים להקריב לגבוה.

הרי מכל זה יוצא שהרשעים הרבים ניתנים
 ביד צדיקים השבים מאהבה אף שאותן
 צדיקים המה מועטים, ולפי זה כשהיה מר
 עוקבא יוצא לשוק היה נר דולק על ראשו כי
 בתשובה מאהבה של מר עוקבא זכה שלא
 יהיה נשאר שום רושם מהחטא כלל כמו
 העובר עד שיוצא ממעי אמו שהוא ללא

פאנעט שליט"א מקוסון, עלה ברעיון שזהו
 שאחר קיום מצות ושמחת בחגך כל השבעה
 ימים מגיע יום שמחת תורה שמחיבוב מצוה
 עושים הרבה בשמחה יתירה בריקודים
 וכו', ואחר עבודת היום בשמחה יתירה,
 כעת ודאי לך אכל בשמחה לחמך ושתה
 בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את
 מעשיך (קהלת ט. ז). פירוש שכעת עם
 השמחה יתירה שהוא מחיבוב המצוה
 שבא על ידי תשובה מאהבה, לך אכול
 באותה שמחה יתירה את לחמך, כי גם
 הזדונות הפכו לזכויות וכבר רצה האלקים
 את מעשיך, כלומר שמעשיך הזדונות
 נעשו גם הם רצויין להיותן זכויות.

והמשך הפסוק לך אכל בשמחה לחמך
 ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה
 האלהים את מעשיך, בכל עת יהיו בגדיך
 לבנים ושמך על ראשך אל יחסר (קהלת ט. ז)
 ח, יתבאר על ענין תשובה מאהבה.
 שאמר הגאון שבט הלוי (חנוכה תש"ט) בכל
 עת יהיו בגדיך לבנים היינו תשובה, ועל
 ידי זה ושמך על ראשך אל יחסר שיהיה
 נר דלוק על ראשך כבעובדא דמר
 עוקבא (סנהדרין לא ע"ב) דשלחו ליה לדיו
 ליה כבר בתיה שלם, ושם ברש"י בא"ד
 מצאתי בספר הגדה שהיה מר עוקבא
 בעל תשובה וכו' וכשהיה יוצא לשוק היה
 נר דולק על ראשו מן השמים ועל שם כך
 קרו לו במסכת שבת (טו ע"ב) נתן צוציתא,
 הכא נמי להכי כתבו ליה הכי על שם
 האור שהיה זורח עליו, ולפי זה מתבאר
 המדרש הודאיים נתנו ריח (שיר השירים ז. יד,
 הודאיים נתנו ריח ועל פתחי כל מגדים חדשים גם ישנים דודי
 צפנתי לך) זה מעשה ראובן, ועל פתחינו כל

בפרק הרואה (ברכות נו ע"א) העולה לגג בחלום עולה לגדולה, ירד יורד מגדולתו, אביי ורבא דאמרי תרווייהו כיון שעלה עלה. כי עלייה ברישא וכיון שעלה עלה, ואילו ירידה יש רק אחר שהיתה עלייה. וכיון שכן, הנה אותן חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים הם גם אותן חמש עשרה מעלות העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל, ומצד ההגיון לכאורה היה ראוי לומר חמש עשרה מעלות העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל כי עלייה ברישא וכבפרק הרואה שם.

ובדאמרה ליה ההיא מטרוניתא לרבי יהודה בר אלעאי (ברכות נה ע"א) פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי בריבית, אמר לה הימנותא (לשון שבועה) לדידי תרוייהו אסירן, אלא כ"ד בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בכולהו. והגם שכשם שכ"ד בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא כן איכא כ"ד בית הכסא מבי מדרשא לאושפיזאי, עם כל זאת כיון שרב אשי ואיתימא רבי חנינא בר פפא אמר (ברכות כג ע"א) שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני כלומר שיהיה מוכן לפני התפילה, לכן אמר רבי יהודה בר אלעאי כ"ד בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא ולא אמר בהיפוך אף שמהכא להתם כמהתם להכא כ"ד הן, כי ההכנה לתפילה הוא מאושפיזאי לבי מדרשא ולא להיפך.

ומה שכאן חמש עשרה מעלות היורדות וכו' ולא חמש עשרה מעלות העולות. לפי שבמשנה (יומא נג ע"ב) משנטל הארון

חטא כלל, וזהו שהתפלל איוב ויאמר מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני בהלו נרו עלי ראשי (איוב כט. ב-ג), כי דרש רבי יהושע בן הורקנוס (סוטה כז ע"ב) לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנאמר הן יקטלני לו אֶיִחַל (איוב יג ט), ועדיין הדבר שקול, לו אני מצפה או איני מצפה, תלמוד לומר עד אָגֻעַ לֹא אֶסִיר תַּמָּתִי מִמֶּנִּי (איוב כז. ד) מלמד שמאהבה עשה, וממילא אם איוב מאהבה עשה, הרי זדונות נעשו לו זכיות ואין שום רושם חטא כלל כמו העובר עד שיוצא ממעי אמו, ולזה התפלל מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני בהלו נרו עלי ראשי.

ובענין מצוה יתירה, עוד עיין בח"א מהרש"א (יומא פו ע"ב) שבתשובה מאהבה שעושה עניינים יתרים על דרך ויתור, כן הקב"ה יעשה עימו דרך ויתור ויתכפר לו הכל בתשובה לבדה, ובמעלת תשובה מאהבה שזדונות נהפכין לזכיות עיין בספר חרדים (פרק ג' ממצות התשובה) ובדברים אחדים להחיד"א (דרוש ז' לשבת תשובה ד"ה ויאמר ה' ארפא משובתם) ובצווארי שלל (הפסרת ויצא) ובבני יששכר מאמרי חודש תשרי (מאמר ד' גדולה תשובה ודרוש יד) ובמנחת חינוך סוף מצות וידוי על החטא (מצוה שסה).

אבן שתיה שממנה חוששת העולם במסכת סוכה (נא ע"ב) וְהָלוּם בְּכַנּוּרוֹת וּבְנִבְלִים וּבְמִצְלָתִים וּבְחִצּוֹצְרוֹת וּבְכָלִי שִׁיר בְּלֹא מִסְפָּר, עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעֶזְרֵת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרֵת נָשִׁים בְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה עָשָׂר שִׁיר הַמַּעֲלֹת שֶׁבַת־הַלֵּיל, שְׁעֲלִיחַן לְזֵימִים עוֹמְדִין בְּכָלִי שִׁיר וְאוֹמְרִים שִׁירָה.

אֶבֶן הַיִּתָּה שֶׁם מִימֹת נְבִיאִים רְאוּנוֹ
וְשִׁתִּיה הַיִּתָּה נִקְרָאת, וּבִגְמֵרָא (נד ע"ב) תֵּנָא
שִׁמְמָנָה הוֹשֶׁתָה הָעוֹלָם. הָרִי בֵּית
הַבְּחִירָה הוּא יִסּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמִשָּׁם
הוֹשֶׁתָה הָעוֹלָם כּוֹלּוֹ, וְאִם כֵּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
מַעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת בְּדוּקָא, כִּי רַק אַחֵר
שׂוֹרֵד מִמָּקוֹם שֶׁהוֹשֶׁתָה הָעוֹלָם, רַק אַחֵר
כֵּךְ שׂוֹיֵךְ עָלֶיהָ לִשְׁם, וּבְלִי יְרִידָה תַּחֲלִילָה
לֹא שׂוֹיֵךְ עָלֶיהָ.

לִרְאוֹת בַּתְּפֹאֲרָתָהּ וּנְחֻמְדוֹתָהּ כְּדִי
לְהַעֲתִיק אֶת הַיּוֹפִי וְהַפֶּאֶר בַּמִּדִּינָתָם הֵם.
אוֹתָם אֲדַרְכִּיכֶלִים יִבְאוּ גַם לִרְאוֹת בַּפֶּאֶר
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּדִי לְהַעֲתִיק רַעֲיוֹנוֹת
אֲדַרְכִּיכֶלִים לְחֹדְרֵי מַלְכֵיהֶם וּכְדוּי. וְלִהְיוֹן
מִהוּ שֶׁאֵמְרוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם בַּתְּפֹאֲרָתָהּ
שֶׁהִיא הִיא הַכֶּרֶךְ הַנֶּחֱמָד שֶׁבְּעוֹלָם וְעַל
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּבְנִינָו שֶׁהוּא הוּא הַבִּנְיָן
הַמְּפֹאֶר שֶׁבְּעוֹלָם.

הַכֶּרֶךְ הַנֶּחֱמָד בְּיוֹתֵר מֵאֵז וּלְתַמִּיד לְנֶצַח
הִיא הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, הַבִּנְיָן הַמְּפֹאֶר בְּיוֹתֵר
מֵאֵז וּלְתַמִּיד לְנֶצַח הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

תֵּנוּ רִבְנוֹן (סוכה נא ע"ב) **מִי שֶׁלֹּא רָאָה**
שִׁמְחַת בֵּית הַשְּׂוֹאֲבָה לֹא רָאָה שִׁמְחָה
מִימֵי, מִי שֶׁלֹּא רָאָה יְרוּשָׁלַיִם
בַּתְּפֹאֲרָתָהּ לֹא רָאָה כֶּרֶךְ נְחֻמָּד מְעוֹלָם,
מִי שֶׁלֹּא רָאָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּבְנִינָו לֹא
רָאָה בִּנְיָן מְפֹאֶר מְעוֹלָם.

אִמְנֵם אִם אֵלּוּ הֵם דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנוּם
לְבִרְכָּהּ, אִזּוֹ וּדְאִי שֶׁכֵּן הוּא בְּאֵמֶת
וּבִתְמִימִים לֹלֵא שׁוֹם פִּקְפּוֹק בְּדִבְרֵיהֶם כִּלּוֹל.
אֵךְ כְּדִי שְׁדַּבְּרֵיהֶם ז"ל יִתְבַּהְרוּ בְּטוֹב
טַעַם, נִקְדִּים בְּמַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה עִם כ"ק
אֲדָמוֹר זי"ע. נִסְעוּתֵינוּ לְשׁוּיִין בְּעֶשֶׂר
שְׁנוֹתֵינוּ הָאֲחֵרוֹנוֹת בְּעֶלְמָא הָדִין לֹא הָיוּ
לְנוֹפֶשׁ, וּכְפִי שֶׁהִתְבַּטָּא בְּשַׁנַּת תְּשַׁנ"ב
לִפְנֵי נִסְעוּתוֹ הָאֲחֵרוֹנָה, שֶׁאֲחֵרֵי תִשְׁעָה
בְּאֵב יֵשׁ לְתַקֵּן תִּיקוּנִים גְּדוֹלִים וּבִפְרֹט
שֶׁכֵּךְ מְקוּבְּלוֹ צֶאֱצָאֵי בֵּית רוֹז'יִן. הִיָּה זֶה
בְּחֹדֶשׁ אֵב אוֹתָהּ שְׁנָה כְּשִׁמְצַב בְּרִיאוֹתוֹ
הִיָּה רוֹפֵף בְּיוֹתֵר וְעַל הַכֹּל הוּא עֹמֵד עַל
דַּעְתּוֹ לְנִסְעוֹ לְאַרְזוּהָ. אֲנוּ נוֹסְעִים
לְאַרְזוּהָ, נִתְקַן שֵׁם אֶת הָאֲנָשִׁים, קִבַּע
הָרַבִּי. כּוֹנוֹת טְמִירוֹת וְנַעֲלוֹת הָיוּ לְרַבֵּינוּ
הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעוּתֵינוּ הַקְּדוֹשׁוֹת. וּדְאִי לֹא
לִשְׁם נוֹפֶשׁ אוֹ טִיּוֹל בְּעֶלְמָא. וְאִכֵּן בְּאוֹתָהּ
שְׁנָה נִסַּע הָרַבִּי לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדִי
כְּפִי שֶׁרָמְזוּ עַל כֵּךְ שֶׁהוּא נוֹסַע לְהַסְתַּלַּק
שֵׁם לְהָאִי עֶלְמָא. בְּהִגְעוֹ לִשְׁם אוֹר לִיָּד
מִנְחָם אֵב עֶרֶךְ הָרַבִּי לְחַיִּים טִישׁ
לְהִנְאָסְפִים לְקַבֵּל אֶת פְּנִיּוֹ, וּלְמַחֲרַת עִם
שֶׁחֵר אֶתְקַטֵּר בְּהָאִי קְטִירָא וְאַסְתַּלַּק
לְחַיִּי עֶלְמָא.

בְּכָל יוֹם מְגַלָּה הָאֲדַרְכִּיכֵל תְּבִנּוֹת בְּנִיָּה
וּסְגֻנוֹנוֹת חֲדָשִׁים הַצִּיצִים לְבַקְרִים
בְּכָל קְצוּי תֵּבֵל וּמִנְסָה הוּא לְהַעֲתִיק
וּלְשַׁפֵּר וּלְבַנוֹת בְּנִינִים מְפֹאֶרִים יוֹתֵר.
וְהִנֵּה כֹאֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה יְרוּשָׁלַיִם
בַּתְּפֹאֲרָתָהּ לֹא רָאָה כֶּרֶךְ נְחֻמָּד מְעוֹלָם
מִשְׁמַע שְׁמוֹנִיטִין נְחֻמְדוֹת הַכֶּרֶךְ שְׁמוֹר
לְיְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ מֵאֵז וּלְתַמִּיד
לְנֶצַח, וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
בִּבְנִינָו לֹא רָאָה בִּנְיָן מְפֹאֶר מְעוֹלָם
מִשְׁמַע שְׁמוֹנִיטִין פֶּאֶר הַבִּנְיָן שְׁמוֹר לְבִנְיָן
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֵאֵז וּלְתַמִּיד לְנֶצַח. וְהִרִי
סִבִּיר לְהַנִּיחַ שְׁלִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ
יִבְאוּ אֲדַרְכִּיכֶלִים שׁוֹנִים מִמִּדִּינּוֹת שׁוֹנוֹת

בשפה שהוא מבין. פותח הרבי את סידור התפילה בזמור ליום השבת, יום זה מכובד מכל ימים, ומתחיל לזמר את הקטע האחרון השמים מספרים כבודו וגם הארץ מלאה חסדו, ראו כי כל אלה עשתה ידו. הרבי מזמר פעם אחת ושנה ושילש ואז מרים הרבי את עיניו הקדושות ואומר, 'זה באמת יפה'. בזאת הוא אילף ולימד את הגבאי כי גם לכשמתפעלים מן הנוף אין לשכוח כי כל אלה עשתה ידו יתברך שמו. אך הרבי עצמו התפעל מהיופי שאצל רבי שמעון ואילו בביקוריו אצל רבי שמעון במירון מעולם לא ראינוהו ניצב ומתבונן על ההרים והנוף סביב. כי בעיני הרבי היופי הוא יופי מסוג אחר.

ממילא אחר הדברים האלה, הכרך הנחמד שמעולם ולעולם היא ירושלים בתפארתה שיש בה את ארוזה עם מירון יחדיו. הבנין המפואר שמעולם ולעולם הוא בית המקדש בבניינו כי ירושלים בתפארתה כלומר החן עם היופי האדריכלי של ירושלים שהוא יופי גשמי יחד עם קדושת ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו (תהלים קכב. ג) דהיינו שהיופי הגשמי חוברה לה יחדיו עם ההוד והיופי של קדושת העיר, ובכזה ודאי שמוניטין נחמדות הכרך שמור לירושלים עיר הקודש מאז ולתמיד לנצח. כמו כן מוניטין פאר בנין בית המקדש שמור לבית המקדש מאז ולתמיד לנצח, ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להדות לשם ה' (תהלים קכב. ד), בית המקדש בבניינו ובקדושתו זהו הבנין המפואר שמעולם.

עשר שנים קודם לכן, בשנת תשמ"ב היה זה מסעו הראשון לשם. מלוויו לא חדלו מהתפעם אל מול הנוף המרהיב הניבט מבעד חלון חדרם בבית המלון. נכנסים הם לחדרו של הרבי ומסיטים את הוילון שעל החלון כדי לשתף את הרבי במראה מרהיב העינים שמדליק את כל חושיהם ומשכר את התפעלותם. שמש זורחת מבהיקה על רכסי ההרים הגבוהים המושלגים לצד נחלי מים זורמים, אך לרבי אין הדבר נוגע כלל. כשהגבאי המסור ממשיך בנסינו ופונה אל הרבי לשמוע דעתו אודות הנוף המקסים, מעיף עליו הרבי מבט של תמיהה כאומר מה לנו עם זה, ומפטיר הרבי ואומר שאצל רבי שמעון בר יוחאי במירון יפה יותר. ויהי ערב ויהי בוקר יום שני ושוב ממשיך אותו גבאי מסור בנסינותיו לשתף את הרבי בהרגשה המופלאה אל מול הנוף המדהים, נכנס הוא לחדרו של הרבי, ניגש אל הוילון המסתיר את החלון וחושף את מראה החמה הזורחת ומבהיקה את רכסי ההרים המושלגים לצד נחלי מים זורמים, ושוב כביום אתמול פונה הוא אל הרבי ושואל מה אומר הרבי על הנוף, ושוב מעיף עליו הרבי מבט של תמיהה ואומר שאצל רבי שמעון בר יוחאי במירון יותר יפה. ויהי ערב ויהי בוקר יום שלישי וכמיום אתמול ושלשום מנסה הגבאי המסור, הוא לא יוותר. במסירותו רוצה הוא לגרום לרבי עונג וקורת רוח ב'טילול'. האין המראה הזה מרהיב עינים, שואל הוא את הרבי. ואז מחליט הרבי להשיב לאותו גבאי מנה אחת אפים, להשיב לאותו גבאי

בארץ ישראל ואף יש הרבה לומדי תורה בהרבה מקומות בעולם העוסקים בפקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט ט), ומהו מי שלא ראה שמחה בית השואבה לא ראה שמחה כלל. ולכאורה נראה שהיה נכון יותר לומר שהשמחה הכי גדולה שיש, היא בשמחת בית השואבה, אך לא שאין שמחה מלבד שמחת בית השואבה, וכן בענין כרך נחמד שהרי קיימים בכל קצווי תבל כרכים נחמדים והיה ראוי לומר שהכרך הנחמד ביותר הוא ירושלים ולא שמי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם, ושאלה זו קיימת גם בבנין מפואר שלכאורה יש עוד בניינים מפוארים בעולם.

ואפשר על פי ענין המגדים של זהב דאמר רב הושעיא (ימא לט ע"ב) בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאים פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר ירעש פלגנון פריז (תהלים עב טז) ומהן היתה פרנסה לכהונה, ולהבין זה הענין ובפרט מה שהביא על כך היעב"ץ בגמרא לעיל (ימא כא ע"ב) ד"ה מיני מגדים של זהב זה לשונו, נ"ב מקצת ומעין זה הפלא נמצא גם היום במחוז טאקיי, לפעמים מוצאים גרגרי זהב תוך הענבים הגדלים שם ואף חוטי זהב גדלים על גביהם מבחוץ, כך הגידו לי גברי רברבי בני סמכא שראו בעיניהם, ע"כ. דאף אם בעיני גשמיית שלנו נצליח להבין מהו מגדים של זהב שנטע שלמה בבית המקדש, אך מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול

מציון מכלל יופי ממנו מוכלל יופיו של עולם עוד אפשר בהבנת מה שמוניטין נחמדות הכרך שמור לירושלים עיר הקודש מאז ולתמיד לנצח וכן מוניטין פאר הבנין שמור לבנין בית המקדש מאז ולתמיד לנצח אף שסביר להניח שלירושלים עיר הקודש יבואו אדריכלים שונים ממדינות שונות לראות ולהעתיק את יופיה ופארה למדינתם הם, הם יבואו גם לראות בפאר בית המקדש כדי להעתיק רעיונות אדריכליים לחדרי מלכיהם וכדו'. לפי שחכמים אומרים (ימא נד ע"ב) מציון נברא העולם שנאמר וכו' ה' דבר ויִקְרָא אֶרֶץ מִמְזֶרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי (תהלים נ א-ב) ממנו מוכלל יופיו של עולם. ממילא כל יופי שלא יהיה ובכל מקום בארבע קצוות תבל היכן שלא יהיה, לך אחר שורשו ומקורו, שורש ומקור היופי הוא ציון וירושלים ובפרט בית המקדש ששם אבן השתיה שמשם הושתת העולם (ימא שס). ממילא מי שלא ראה ירושלים בתפארתה ובית המקדש בבניינו, לא ראה כרך נחמד ובנין מפואר מעולם, כי הם המקור והשורש.

שורש ומקור השמחה הנחמדות והפאר הוא בירושלים, כי מציון מכלל יופיו של עולם

וכעת מוצאי יום הכיפורים תשפ"ב נמשיך בהנ"ל ממה שנפל ברעיון בעצם היום הקדוש. שבמימרא הנ"ל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם מי שלא ראה בית המקדש בבניינו לא ראה בנין מפואר מעולם, והרי הרבה שמחות מתקיימים לא רק בבית המקדש ולא רק

מכלל יופי, וזהו מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה בשורשה ובמקורה מימיו, מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה שורש ומקור הנחמדות מעולם, מי שלא ראה בית המקדש בבניינו לא ראה שורשו ומקורו של פאר מעולם.

השמחה חודרת ונמצאת בתוך מהותו של האדם תנו רבנן (סוכה נא ע"ב) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם, מי שלא ראה בית המקדש בבניינו לא ראה בנין מפואר מעולם וכו', תניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסמון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל.

בשמחה לא ראה שמחה מימיו, ואילו בירושלים ובבית המקדש לא ראה כרך נחמד ובנין מפואר מעולם, בהבדל בין מימיו ובין מעולם, נראה כי שמחה שייכת באדם עצמו בהרגשתו ובהתרגשותו, ולזה אמר מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. כי אף אם שלא בימי האדם עצמו אלא בימים קדמונים היתה השמחה, אין זה מעניינו של אותו אדם, וגם שקאי על האדם עצמו כלשון הגמרא מי שלא ראה וכו'. מה שאין כן בירושלים בתפארתה ובבית המקדש בבניינו אין זה נוגע להאדם עצמו אלא מדבר מעצם הכרך והבנין, ושייך בו לשון מעולם.

(תענית ד' ע"א ובבא בתרא יב ע"א), ומה הוכחה מביא היעב"ץ לבית המקדש מאחת ממדינות עבר הים שאינה בבית המקדש ואף לא בירושלים וקל וחומר שהוא לא בארץ ישראל. אך דברי היעב"ץ יתפרשו יפה לפי המדרש תנחומא שהביא רש"י על הפסוק עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי (קדלת ב. ה) שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין, איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרובין, שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר מציון מכלל יפי (תהלים נ. ב), לכך נאמר עץ כל פרי, ע"כ, ממילא אם ציון היא משתיתו של עולם ואבן השתיה היה במקום המקודש בבית המקדש, אז ודאי ששם הכהנים משרתי ה' לא יחסרו כל טוב מן המיטב שבכל הארצות כולם, כי בית המקדש הוא המקור ומשתית לכל הארצות כולם. זהו הוכחת היעב"ץ, שאם ראינו בקטן הוא המחוז טאקייע, ממילא הוא נתלה בגדול בציון מכלל יופי, ואין ספק שמציון מכלל יופיו של עולם, זה בא למחוז טאקייע דרך גידי הארץ.

וכעת לעניינינו. אכן הרבה שמחות מתקיימים בכל קצווי תבל, אך שורש כל השמחות הוא שמחת בית השואבה שמשם נתפשט השמחה לשאר מקומות, ואף כל לומדי התורה בהרבה מקומות בעולם העוסקים בפקודי ה' ישרים משמחי לב, והרי כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם (ישעיה ב. ג), שורש ומקור לכל פקודי ה' המשמחים, הוא בציון

בית חיינו וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, פָּרוּךְ אֲתָהּ ה' מְשַׁמַּח צִיּוֹן
בְּבִנְיָהּ. שמחת ציון היא השמחה שבבניה,
כי אם לא בניה אז לא שייך השמחה. כן
בשבע ברכות שבשמחת חתן (מכתובות ח'
ע"א) שׁוֹשׁ תִּשְׂשִׁי וְתִגַּל הֶעֱקָרָה בְּקִבּוּץ
בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּמַהֲרָה בְּשִׂמְחָה, פָּרוּךְ אֲתָהּ
ה' מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ. ואדהכי מה שמחת
ציון היא השמחה שבבניה, זה יהיה על
ידי שיקיימו תורה ומצוות פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרָיִם
מְשַׁמְּחֵי לֵב (תהלים יט. ט), וכפי שהיה הגאון
הגדול רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל נוהג
לומר שתיבות מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ בגימטריא
תרי"ג, לומר שכשיקיימו תורה ומצוות
נוכה לשמחת ציון ובנין ירושלים במהרה
בימינו. ובענין גימטריא תרי"ג עיין מה
שכתבנו על הפסוק וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל
אַבְרָהָם וגו' כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה
שָׁמַע בְּקֹלָהּ וגו' (בראשית כא. יב).

גם בנחמה וגאולה נִחְמוּ נִחְמוּ עַמִּי יֹאמַר
אֱלֹהֵיכֶם (ישעיה מ. א). אחרי שירושלים ובית
המקדש שהם בנין עולם הם בודאי יהיו
נבנים, על זה תפילתינו וְתַחֲזִיזֵנָה עֵינֵינוּ
בְּשׁוֹבֵךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, כלומר שעינינו
שלנו יחזו בבנין בית המקדש וירושלים.
כן פָּנָה בֵּיתְךָ בְּבִתְחֻלָּה וְכוּנֵן מִקֶּדְשֶׁךָ עַל
מְכוּנוֹ וְהִרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוּ וְשִׂמְחָנוּ בְּתַקְוָנוּ, בנה
ביתך וכוון מקדשך והראנו אנו בבנינו בנין
עולם, וגם על השמחה התלויה באדם עצמו
אנו מבקשים ושמחנו אותנו בתקונו.

ובדוגמא ויתר ביאור, הנה לו יצויר
שחמישה אנשים עלו ירושלימה, שלושה
מתוכם אמנם התלהבו מתפארת העיר עד
שהכירו בכרך הנחמד, וכן משבאו בבית
המקדש וראו בבניינו התרשמו מהבנין
המפואר, לא כן הב' האחרים שאין להם
שום הבנה בחכמת הארכיטקטורה ואין
להם כל שיג ושיח בטעם יופי הכרך, המה
ראו אך בשבילים אין הכרך יותר משאר
כרכים צירוף אדמה ואבנים שיש מרמרא
וכוחלא מקצוות תבל, ומה שאין אותם
הב' מבינים ביופי זה, אין חסרון הבנתם
פוגם בנחמדות הכרך ופאר הבנין. אך
כשנשמעים קולות כלי שיר בלא מספר
בכינורות ונבלים ומצלתיים וחצוצרות
ובאותה שעה אותן ב' אנשים חסרי שיג
טעם ויופי אינם מבינים בשילוב הרמוני זה
של כלי השיר, הרי בשבילים אין זה כי
אם כקול ברמה וכקול סואן ברעש היוצא
ממנוע הטרקטור וכדומה, והשמחה נעדרת
מאותן ב' אנשים בשביל חוסר הבנתם
בכגון דא. הרי שהשמחה היא בתוך האדם
בנפשו ובנשמתו, ולזה מי שלא ראה
שמחת בית השואבה לא ראה שמחה
מימיו שלו עצמו, כי השמחה נוגעת אליו
ובו היא תלויה. מה שאין כן מי שלא
ראה ירושלים בתפארתה, לא ראה כרך
נחמד מעולם, עולם בר שית אלפי שנים
ואין זה נוגע למהות והבנת האדם, וכן מי
שלא ראה בית המקדש בבניינו לא ראה
בנין מפואר מעולם כנ"ל.

וכיון שמהות השמחה תלוי באדם עצמו
ולא בגורם שנמצא סביבו, ממילא זהו
שבברכות ההפטרה רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא

כבודן של ישראל הוא נצחי

ובהמשך הגמרא תניא רבי יהודה אומר
מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא

של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. כאן לא אמרו כלום, לא מעולם ולא מימיו. כי כבודן של ישראל הוא שהם עם סגולה, ישראל הוא עם נצחי לא כבני וככרך שזה בא וזה עובר וגם לא כאדם שיש לו ימיו שלו עצמו, לכן לא אמרו לא מעולם ולא מימיו אלא בסתמא מי שלא ראה דיפלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל.

בעלי תשובה אומרים אשרי זקנותו שכיפרה על ילדותו, אבל חסידים ואנשי מעשה היו גם מרקדין **תנו רבנן** (סוכה נג ע"א) **יש מהן אומרים אשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו** (שלא עברו עבירה בילדותו) **אלו חסידים ואנשי מעשה** (חסידים דהוי חסיד מעיקרו, ואנשי מעשה יתבאר לפי קרבן העדה בירושלמי שקלים ט' ע"ב ידאת חטא מביאה לידי חסידות היינו שיעשה דברים לפנים משורת הדין כדי שלא יבוא לידי שם חטא) **ויש מהן אומרים אשרי זקנותו שכיפרה על ילדותו אלו בעלי תשובה וכו'.**

קאי אמתניתין (נא ע"א וע"ב) **חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפנייהם באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפנייהם דברי שירות ותשבחות.** מה שבגמרא יש מהן אומרים אשרי וכו', היינו תושבחתא דמתניתין שמשבחין להקב"ה על כך בדברי שירות ותשבחות. ובגמרא מפורש דאיכא חסידים ואנשי מעשה ואיכא בעלי תשובה וכו', ואמנם מהמשנה משמע שרק חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין ואומרים דברי שירות ותשבחות.

ואפשר בדרך דרוש שהם הזכירו שתי זמנים. הזמן הא' הוא ימי הילדות, והזמן

הב' הוא ימי הזקנה. וכנגד אותן שתי זמנים הזכירו בגמרא שתי פעולות שהיו עושין בשמחה, הפעולה הא' היא שהיו מרקדין, והפעולה הב' היא שהיו אומרים דברי שירות ותשבחות. מעשה הריקוד מורה על ימי הילדות, ואילו אמירת שירות ותשבחות הוא מעשה הזקנים, ולכן החסידים ואנשי מעשה שהיו אומרים אשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו, ברקידתם רמזו לילדותם שאינה מביישת, ובאמירתם שירות ותשבחות רמזו לזקנתם שאינה מבויישת. אבל הבעלי תשובה שאין בידם ילדות כי אם זקנה, הם לא היו מרקדין לפנייהם וכו', רק אמרו אשרי זקנותו שכיפרה על ילדותו אלו בעלי תשובה וכו'.

ואדהכי אשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו או אשרי זקנותו שכיפרה על ילדותו. ועל הזקנה עצמה כשהיא מעולה, אפשר זהו מה שבדרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי (פסחים נ' ע"א) דחלש ואיתנגיד, כי הדר אמר ליה אבוא מאי חזית, אמר ליה שמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. לפי שעל הפסוק ויהי בארבעים שנה בעשיתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל (דברים א. ג.) כתב ברוקח ולמה בארבעים שנה קרוב למותו, לפי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ממילא אשרי מי שבא לכאן אחר אריכות ימים ושנים טובות ותלמודו בידו שלא פרש עד זקנה, כי תורתו בידו עד סוף ימיו ודלא כגון יוחנן כהן גדול (ברכות כט ע"א) ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי.

ואילך, אלא מכאן ואילך לשמחת בית השואבה. כי שמחה הוא דבר תמידי שאינו שייך רק להעבר, לא כתמיד של שחר שהיה ועבר וכן תפילת שחרית וכן מוסף והקרבן וכו', שאחר שעבר זמנם בטל קרבנם. לא כן אחר תמיד של בין הערבים אחר שסיים כל סדר עבודות היום וכעת הוא נמצא במצב הווה. מצב של הווה תמיד הוא השמחה, וְמִצְוָה גְדוֹלָה לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד (לקטי מוהר"ן ח"ב כה). והיינו מכאן ואילך בשמחה תמיד ללא הפסקה כלל.

כד מנמנמי אכתפא דהדדי

היינו שאין טועמים טעם שינה

תניא (סוכה נג ע"א) **אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו וכו', איני, והאמר רבי יוחנן שבועה שלא אישן שלושה ימים מלקין אותו וישן לאלתר, אלא הכי קאמר, לא טעמנו טעם שינה דהו מנמנמי אכתפא דהדדי.**

מנמנמי אכתפא דהדדי בדוקא, ואז זה נקרא שלא טעמו טעם שינה. כי טעם שינה טועם האדם לא בשנתו כשאינו בדעת. וכמו שאם יהיו לו מגדנות בפיו בשעה שהוא ישן, אז הוא לא יחוש בטעמם, כי בשנתו הוא חסר הבחנה, כי הוא נם וישן. טעם שינה טועמים אם מכינים משכבם ומתכוונים לעלות על יצועם, אז חשים בטעם השינה שעוד מעט קט יהיו בו, ואפילו אם מניח ראשו על השולחן או על הסטנדר בבית המדרש כדי לישון טועם הוא בטעם שינה כיון שהיה בהכנה

הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן

תניא (סוכה נג ע"א) **אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר בן, אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן.**

ותנן (אבות פרק א' משנה יב) **הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. הלל בהוראתו להיות אוהב שלום ורודף שלום, ודאי היה מרגיש באחדות עם כל אדם מישראל, והיכן שהלל היה, היה כל אחד ואחד מישראל עימו בנפש. זהו אם אני כאן הכל כאן.**

מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד

תניא (סוכה נג ע"א) **אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו, כיצד, שעה ראשונה תמיד של שחר, משם לתפילה, משם לקרבן מוסף, משם לתפילת המוספין, משם לבית המדרש, משם לאכילה ושתיה, משם לתפילת המנחה, משם לתמיד של בין הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה.**

להבחין בין משם ובין מכאן. שבכולם אמרו משם, שעה ראשונה תמיד של שחר ומשם דהיינו מהתמיד לתפילה ומשם לקרבן מוסף ומשם לתפילת מוסף ומשם לבית המדרש ומשם לאכילה ושתיה ומשם לתפילת המנחה ומשם לתמיד של בין הערבים, ורק אחר תמיד של בין הערבים אמרו מכאן. לא משם

בהבנת ענין עֲשֵׂה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך, כי לא הסעודה היא בשביל שאהנה ממך, אלא העיכוב שם הוא ההנאה, וכברש"י על הפסוק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וגו' עֲצֶרֶת הִוא (ויקרא כג. לו) עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להיפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם, ע"כ, ההנאה שלי מכם, הוא על ידי שתתעכבו אצלי וזהו חציו לה' שתקיימו בעיכובכם לה', אך כיון שצריך שיהיה גם חציו לכם (ביצה טו ע"ב ופסחים סח ע"ב, חלקו את היום טוב חציו לה' וחציו לכם), לכן אמר להם הקב"ה לישראל אוהבם עשו לי סעודה קטנה, כי אומות העולם שכל כולם הוא רק בגשמיות לעצמם, אין די להם אלא בסעודה גדולה והמונית, זהו שברש"י שבעים פרים כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים, כי כל מהות סעודתם הגדולה הוא רק לגשם וגשמיותם בלבד. לא כן אתם שעיכובכם הוא לה', הרי שלכם צריך רק חציו, ובזה די בסעודה קטנה.

ועל פי סוד, בבני יששכר מאמרי חודש תשרי (מאמר י' צלא דמהימנותא) ד"ה אלקים ה' עוז ישועתי בא"ד, והנה זה נקרא חיבוק סוד וימינו הַתְּחַבֵּקֵנִי (שיר השירים ב. ג, ת. ג) קודשא בריך הוא עם כנסת ישראל אשר יוגמר היחוד השלם בשמיני עצרת כמו"ש על זה שאמרו רז"ל במשלים בבקשה ממך עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך, רצ"ל רק סעודה קטנה כדי שלא נאריך בהנאת הסעודה, כי אני רוצה ליהנות ממך בקירוב בשר כביכול וכו'.

לכך, ואפילו הוא ישן לרגע קל בלבד אין הבדל באיזה מצב הוא ישן והעיקר הוא שנרדם במחשבה תחילה. אבל מי שנרדם בעל כורחו מבלי הכנה תחילה ומבלי ידיעה מוקדמת ורק כשהוא מתעורר משנתו נודע הוא כי עבר עליו זמן בשינה, הוא אינו חש באותו טעם שלמפרע קודם השינה, ואף אם נאמר שבשעה שיתעורר יחוש הוא בטעם השינה, לא כן אם מיד כשניעור הוא עסוק בשמחה, שמחת בית השואבה או בכל ענין אחר עד שאין לו פנאי למחשבת חוץ ואין לו זמן להרהר ולעסוק במה שעבר עליו, זהו לא טעמנו טעם שינה, כי הם נרדמו בלא משים ובלא כוונה עד שהיו ראשיהם נשמטים לא על הכר ולא על השולחן ולא על הסטנדר אלא על כתפי חבריהם היושבים לצידם. כן ראינו כשהיינו בנסיעות ארוכות, שראשו של היושב לצדו של אדם היה נשמט על כתפי זולתו כשהיה נרדם ולא היה מבחין כלל.

מלך שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עֲשֵׂה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך

אמר רבי אלעזר (סוכה נה ע"ב) **הני שבעים פרים כנגד מי, כנגד שבעים אומות, פר יחידי למה, כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עֲשֵׂה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך, אמר רבי יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן.**

בשבעים פרים אמר חני כנגד מי,
ואילו בפר יחידי אמר פר יחידי למה

ובדקדוק מה שבשבעים פרים אמר רבי
אלעזר הני כנגד מי, ואילו בפר יחידי לא
אמר כנגד מי, אלא אמר פר יחידי למה.
כי מה שבאים במספר, צריך לידע כנגד
מי אותו המספר. ואחר שאמר שהני
שבעים פרים הן כנגד שבעים אומות,
כעת ודאי שיש עוד אומה אחת אום אני

חומה חבוקה ודבוקה בך יחידה ליחידך
(מסדר השענות) ואין צריך לידע כנגד מי הפר
היחיד, כי זה פשוט שזה כנגד אומה
יחידה, ורק צריך לידע למה, כלומר מה
משמעות הפר היחיד שבא כנגד אומה
יחידה. ולזה הוא הולך ומבאר משל
למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי
סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו
עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

הושענות והושענא רבה

יקרך עימם מעבירים שהיו
מורים באצבע זה אלי ואנוהו

כהושעת טבועים בצול גזרים יקרך
עמם מעבירים, בן הושע נא (כהושעת אלים
בלוד עימך).

יקרך עימם מעבירים שהיו מורים באצבע
כבהמשך הכתוב זה אלי ואנוהו.

יקרך אלו תפילין, עימם בים מעבירים
והמהרי"ל דיסקין פי' יקרך עימם
מעבירים על פי שבמסכת מגילה (טז ע"ב)
ליהודים היתה וגו' ויקר (אסתר ח טז) אלו
תפילין, ובמכילתא (בשלח פי' פסוק כח) על
הפסוק והמים להם חומה מימינם
ומשמאלם (שמות יד. כב) מימינם זו מזוזה
שעתידין ישראל לעשות ומשמאלם זו
תפילין, משמע שבקריעת ים סוף היו
עטורים בתפילין והיינו יקרך עימם
מעבירים. ואדהכי ברוקח (פרשת בשלח)
מימינם ומשמאלם בגימטריא בתפילין
מזוזה. ובחיד"א (חומת אנך פרשת בא אות טז)
בשם הרוקח לא נבקע להם הים אלא
בזכות התפילין, והם בקעת לפניהם (נחמיה
ט. יא), בקעת בגימטריא בתפילין.

ביעב"ץ כהושעת טבועים שהן ישראל,
שהמצרים סברו שיטבעו במצולות ים
אשר באמת נקרע לגזרים, ועברו עמך
ומורים באצבע זה אלי, ע"כ. מורים
באצבע זה אלי היינו הא דרבי יוסי
הגלילי (סוטה ל' ע"ב) בשעה שעלו ישראל מן
הים וכו' כיצד אמרו שירה, עולל מוטל
על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו, כיון
שראו את השכינה, עולל הגביה צווארו
ותינוק שמת דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו
(שמות ט. ב, עזי וזכרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי
אבי וארמנותי), ע"כ. כלומר כהושעת טבועים
בצול גזרים שהקב"ה הושיעם כמו
שנאמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה,

יקרך אלו תפילין של הקב"ה
שירד עימם לים, עימם מעבירים
ואי נימא פירוש יקרך עימם מעבירים על
פי שבמכילתא (בשלח מסכתא דשירה פרשה ג)
ישראל כשירדו למצרים שכינה עמהם
וכו', עלו שכינה עמהם, ירדו לים שכינה
עמהם שנאמר ויסע מלאך האלהים
ההלך לפני מנחה ישראל (שמות יד. יט) וכו',
ממילא אם כשירדו לים הקב"ה עמהם,
והרי איתא (ברכות ו' ע"א) שהקב"ה מניח
תפילין, אם כן אפשר לומר יקרך היינו
תפילין שלך מרי עלמא דכתיב בהו מי
בעמך ישראל גוי אחד בארץ (דברי הימים א' יו.
כא), עימם בים מעבירים.

והמים להם חומה בזכות ימינם
זו תורה, ושמאלם זה תפילין

ולשון המכילתא (בשלח פי"ד פסוק כח) מי גרם
להם לישראל להינצל, מימינם
ומשמאלם (והמים להם חומה מימינם ומשמאלם),
מימינם בזכות התורה שעתידין לקבל
שנאמר מימינו אש דת למו (דברים לג. ב),
ומשמאלם זו תפילה, דבר אחר מימינם זו
מזוזה שעתידין ישראל לעשות,
ומשמאלם זו תפילין. ואמר רב אבין בר
רב אדא אמר רב יצחק (ברכות ו' ע"א) מניין
שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר נשבע ה'
בימינו ובזרוע עזו (ישעיה סב. ח), בימינו זו
תורה שנאמר מימינו אש דת למו, ובזרוע
עוזו אלו תפילין שנאמר ה' עז לעמו יתן
(תהלים כט. יא). ממילא אפשר לומר מימינם
בזכות התורה שעתידין לקבל שנאמר
מימינו אש דת למו ונאמר נשבע ה'
בימינו זו תורה, ומשמאלם זו תפילין
שבשמאל הנקראין עוז והיינו נשבע

בזרוע עוזו, ועל זה ויאמרו לאמר אשירה
לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים עזי
וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות ט. א-ב), עזי
הן התפילין כנ"ל זרוע עוזו, וזמרת יה זו
תורה זמרות היו לי חקיך (תהלים קיט. נד),
שבזכות תפילין ותורה ויהי לי לישועה.

ושבמכילתא מימינם זו מזוזה שעתידין
ישראל לעשות ומשמאלם זו תפילין. הנה
בענין מזוזה עיין בבית אלוקים להמבי"ט
(שער הסודות פרק לו) שכיון שדירתם במדבר
היתה דירת עראי שעל פי ה' יסעו ועל פי
ה' יחנו (במדבר ט. יח) על כן לא קיימו מזוזה,
ובגליוני הש"ס למחר"י ענגל (עירובין נה ע"ב)
שהקשה מהגמרא שם. ובענין תפילין עם
ד' פרשיות שהניחו קודם שנאמרו
פרשיות שמע והיה אם שמוע,
כתב הרשב"א (מנחות לד ע"א ד"ה ומה) דאין
מוקדם ומאוחר בתורה ואף שלא נאמרה
יכולה להיות נדרשת, אי נמי שפרשת
שמע והיה אם שמוע נאמרו בפסח מצרים
ורק נכתבו במשנה תורה.

יקרך הוא הארון בהעברת הירדן עימם מעבירים
וברוקח הים ראיה וינס (תהלים קיד. ג) ראתה
שכינה, שכתוב ראובן פנים יחילו (תהלים עו.
י). זהו יקרך עימם מעבירים. וגם נאמר
הירדן יסב לאחור (תהלים קיד. ג) ונאמר והיה
פנות רגלי הכהנים נשאי ארון ה'
אדון כל הארץ במי הירדן (יהושע ג. יג) הרי
יקרך הוא הארון עימם מעבירים, ושורר
בישועות אליעזר (מסן פרדס אליעזר) שהביא
משיחה שלימה שביקרך עימם מעבירים
נרמזו נס העברת הירדן בחרבה עם ארון
הברית בימי יהושע.

נשיאים ממש ונשיאים לא ממש

נְשִׂאִים לְחִסְיָע שְׁעִירִים לְהַנִּיעַ עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ (הושענא אדון המושע).

בענין נשיאים שעירים ועננים, הנה נשיאים הן להסיע ולהיותן במסע, שעירים הן הרוחות והסערות עצמן (ברש"י על הפסוק כְּשִׁעִירִים עָלֶיךָ דָּשָׁא דְּבָרִים לִב, ב. שעירים לשון רוח סערה כתרומנו בְּרוּחִי מִקְרָא) שהן להניע את העבים, כי כדי להסיע את העבים צריך בתחילה רוח סערה וחזק להניעם ממקומם, עננים מלהמניע דהיינו שהשפע והגשם לא יהיה נמנע. הרי בתפילה אחת נקראים גם נשיאים וגם עננים וידענו גם שנקראים עבים. ואפשר שעננים שמם, ונקראים עבים על שם סמיכותם ועוביים וכברש"י על הפסוק בָּעֵב הָעֲנָן (שמות יט ט) במעבה הענן וזהו ערפל. ואכן עבים הם יותר מעננים, שאומר הנביא מִחִתִּי כָעֵב פֶּשְׁעֶיךָ וְכָעֲנָן חֲטָאוֹתֶיךָ (ישעיה מד. כב), במחיית החטאים אלו השגגות המשילים הנביא לענן, אבל את הפשעים שהם המרדים החמורים המשיל לעב שהוא יותר מענן כי הוא מעבה של ענן. וכשמדבר ממסע הענן וכן מנשיאתם את עצמם או את זולתם, על פועלם זה יהיו נקראים נשיאים שמשמעותו נושא ונישא.

ובענין נשיאים, במסכת יומא (ע"א) וְהַנִּשְׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם (שמות לה. כו) תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין (משלי כה. יד), וכתב במהרש"א שם שקצת קשה לשון הגמרא נשיאים ממש ולמה נשיאים לשון עבים הוא יותר ממש מנשיאים לשון נשיאות וחשיבות. והנה במסכת חולין (ה' ע"א)

וְהַעֲרִבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבֶשֶׂר בִּבְקָר וּלְחֶם וּבֶשֶׂר בְּעֶרֶב (מלכים א' י"ו) וכו' מאי עורבים אמר רבינא עורבים ממש, ושם עורבים ממש הן עופות ממין עורב ואילו עורבים לא ממש היינו בני אדם ששם או כינויים הוא עורב או על שם מקומן הם נקראים כן, כמו וַיְהִיגוּ אֶת עֹרֵב בְּצִוֹר עֹרֵב (שופטים ז. כה) והם אינם ממין העורב וזהו עורבים לא ממש. אם כן כל שהוא מאותו המין ושמו יאה לו, וזהו ממש, ואם אין זה שמו רק כינויו, זהו לא ממש. ובנשיאים שאינם ממש היינו נִחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינדָב וְנִתְנָאֵל בֶּן צוּעַר וְאַלְיָאֵב בֶּן חֵלֶץ וְאַלְיָצוּר בֶּן שְׁדִיאוֹר וְשִׁלְמִיאל בֶּן צוּרִישְׁדִי וְאַלְיָסָף בֶּן רְעוּאֵל וְאַלְיָשָׁמֶע בֶּן עֲמִיהוּד וְגַמְלִיאל בֶּן פְּדָהצוּר וְאַבְדִּין בֶּן גִּדְעָנִי וְאַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישְׁדִי וּפְגַעִיאל בֶּן עֶכְרָן וְאַחִירֵעַ בֶּן עֵינָן אלו הן אנשים בשמות אלו שנתכנו בתואר נשיאים שהוא תואר בלבד לאדם הנישא ומורס מעם, מה שאין כן העבים הנישאים ברוח, אלו הן נשיאים ממש כי זהו מהותן להיותן נשיאים הנישאים ממקום למקום. עוד עיין מה שכתבנו בזה על הפסוק וְהַנִּשְׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם (שמות לה. כו).

על ידי תשובה מאהבה במצוות החג, ביום הושענא רבה תיטיב לנו את החתימה שחיתא ביום הכיפורים בתשובה מיראה

וְהִי רִצּוֹן מִלִּפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וּבְמִנְהַגֵּיהֶם הַטּוֹבִים, שֶׁתְּקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרִצּוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְפּוֹתֵנוּ וְכו'

וְתֹאזִין שְׁוֹעֲתָנוּ וְתִטֵּיב לָנוּ הַחֲתִימָה
תּוֹלָה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה וְחֲתִמָּנוּ בְּסֶפֶר
חַיִּים טוֹבִים (מהתפילה אחר חבטת הערבה).

כתב בבני יששכר (חודש תשרי מאמר י"ב חותם מלא), קיימא לן בדבר החשוב בעינין חותם בתוך חותם (עבודה זרה לא ע"א), אין לך דבר חשוב בעולם כישראל, על כן הגם שנחתמו לחיים ולישועה ולרחמים ביום הסליחה יום הכיפורים, עם כל זאת צריכין עדיין לחותם תוך חותם ביום הושענא, ואמרו חז"ל (עבודה זרה כט ע"ב) בדבר החשוב הנשלח ביד גוי דבעינן חותם בתוך חותם, דכולי האי לא טרחי ומזייפי, הוא הדין בנידון המשפט הקדוש העליון כיון שנגמר לטובה חותם בתוך חותם, שוב לא טרחי הקליפות והמקטרגים לקטרג ולומר חס ושלוש שיגרום החטא.

הנה החותם הראשון של יום הכיפורים הוא על ידי תשובה מיראה שזדונות נהפכו לשגגות (מזמא פו ע"ב), וביום הושענא רבה אחר עבודת ימי הסוכות בסוכה ובארבעה מינים החותם הוא על ידי תשובה מאהבה, ועל זה מתפללים ביום הושענא רבה יהי רצון מלפניך הבוחר בנביאים טובים אשר מאהבה הן משיבין לב ישראל לאביהם שבשמים, והבוחר במנהגיהם הטובים שנהגו בהם מאהבה, שתקבל ברחמים וברצון את תפילתנו והקפותינו שאנו עושין מאהבה, ותאזין שוועתנו, ואותה חתימה של יום הכיפורים שהיתה בתשובה מיראה ושזדונות הפכו לשגגות, כעת ביום ההושענא יום החתימה תיטיב לנו את אותה חתימה על ידי תשובה מאהבה שיהיו נהפכים ויוטבו להיות זכיות, וחתמנו בספר חיים טובים.